

THIMO

Ciugo cia Kwambĩrĩria: Gĩtũmi na Muoroto

¹ Ici nĩ thimo cia Solomoni mũrũ wa Daudi, ũrĩa warĩ mũthamaki wa Isiraeli:

² nĩ thimo cia gĩtũma mũndũ agĩe na ũũgĩ, na ataarĩke;
nĩ cia gĩtũma ahote gũtaũkĩrwo nĩ ciugo cia ũũgĩ;

³ nĩ cia gĩtũma mũndũ ataarĩke ahote kũbarĩrĩa mĩtũũrĩre wake,
ekage maũndũ marĩa magĩrĩre, na ma kĩhoo, na marĩa mega;

⁴ nĩ cia gĩtũma ũrĩa ũtarĩ na ũũgĩ agĩe na ũmenyo,
na cia gĩtũma mũndũ mwĩthĩ agĩe na ũmenyo na ũgereri:

⁵ arĩa oogĩ-rĩ, nĩmathikĩrĩrie na mongerere wĩruti wao,
nao arĩa akũũrani maũndũ metĩkĩre gũtongorio.

⁶ Ningĩ nĩ cia gĩtũma mũndũ ataũkĩrwo nĩ thimo na ngerekano,
na ataũkĩrwo nĩ ciugo cia andũ arĩa oogĩ, na ndaĩ ciao.

⁷ Kĩambĩrĩria kĩa ũmenyo nĩ gwĩtigĩra Jehova,
no arĩa akĩĩgu nĩ mathũire ũũgĩ na ũtaaro.

Mwĩmenyererei Kũheenererio

⁸ Mũrũ wakwa, thikĩrĩria mataaro ma thoguo,

- na ndũgatigane na ũrutani wa maitũguo.
- 9 Maũndũ macio magaatũka ithaga rĩa kũgemia
mũtwe waku,
na ta mũgathĩ wa kũgemia ngingo yaku.
- 10 Mũrũ wakwa, ehia mangĩgakũheenereria-rĩ,
ndũkanetĩkanie nao.
- 11 Mangĩgakwĩra atĩrĩ, “Ũka ũthiĩ hamwe na
ithuĩ;
reke tuoherie mũndũ tũite thakame yake,
reke tũcemaceeme mũndũ o na ũtehitie;
- 12 ningĩ reke tũmamerie marĩ muoyo, o ta ũrĩa
mbĩrĩra iĩkaga,
na marĩ agima, o ta arĩa maharũrũkaga
irima;
- 13 Na ithuĩ-rĩ, tũkĩgĩe na indo cia goro cia
mĩthemba yothe,
na tũiyũrie nyũmba ciitũ na indo cia ndaho;
- 14 rutithania wĩra na ithuĩ,
tũkorwo na mũhuko ũmwe ithuothe”;
- 15 mũrũ wakwa, tiga gũtwarana nao,
ndũkagerere njĩra ciao;
- 16 nĩgũkorwo magũrũ mao mahanyũkaga mathiĩ
mehia-inĩ,
nao mahiũhaga magaite thakame.
- 17 Kaĩ nĩ wĩra wa tũhũ kũiga gĩkerenge
nyoni ciothe igĩkuonaga-ĩ!
- 18 Andũ aya mohagĩria thakame yao ene;
maceemaga o mũoyo yao ene!
- 19 Ũcio nĩguo mũthia wa arĩa othe magĩaga na
indo na njĩra ya ungumania;
indo icio iniinaga mũoyo ya arĩa magĩaga
nacio.

Mwĩmenyererei Mũtikarege Ũũgĩ

- 20 Ũũgĩ nĩ aretana anĩrĩire njĩra-inĩ,
ningĩ agakayũrũrũka arĩ ihaaro-inĩ cia
mũingĩ;
- 21 Aragũthũka na mũgambo mũnene arĩ
magomano-inĩ ma njĩra kũu kũrĩ inegene,
o na itoonyero rĩa itũũra inene akoria atĩrĩ:
- 22 “Inyuĩ mũtarĩ ũũgĩ-rĩ, nĩ nginya rĩ mũgũtũũra
mwendete njĩra cianyu itarĩ cia ũũgĩ?
Nĩ nginya rĩ anyũrũrania megũtũũra make-
nagĩra kĩnyũrũri,
na arĩa akĩigu mathũire ũmenyo?”
- 23 Korwo nĩmwetĩkĩrĩre kũigua ũtaaro wakwa-
rĩ,
nĩingĩamũhingũrĩire ngoro yakwa,
ndũme mũmenye meciiria makwa.
- 24 No tondũ nĩmwaregĩre kũnjigua rĩrĩa nde-
tanire,
na gũtirĩ mũndũ werũmbũirie hĩndĩ ĩrĩa
ndatambũrũkirie guoko gwakwa,
- 25 na mũkĩagĩra mataaro makwa mothe bata,
na mũkĩaga gwĩtĩkĩra ikaanania rĩakwa-rĩ,
- 26 niĩ na niĩ nĩngamũthekerera hĩndĩ yanyu ya
mwanangĩko,
na ndĩmũnyũrũrie rĩrĩa mũgaakorererwo
nĩ mũtino:
- 27 ĩĩ hĩndĩ ĩrĩa guoya ũkaamũkorerera ta
kĩhuhũkanio,
rĩrĩa mwanangĩko ũkaamũhaata ta rũhuho
rwa kĩhuhũkanio,
rĩrĩa mũgaakinyĩrĩrwo nĩ mũnyamaro na
ruo rwa ngoro.

- 28 “Hĩndĩ ĩyo nĩmakangaĩra, no ndikametĩka;
nĩmakanjetha na kĩyo, no matikanyona.
- 29 Tondũ nĩmathũũrĩre ũmenyo,
na matiigana gũthuura gwĩtigĩra Jehova,
- 30 tondũ matietĩkĩrĩre mataaro makwa,
na nĩmamenire ikaanania rĩakwa,
- 31 makaarĩa maciaro ma mĩthĩire yao,
na mahũũnio nĩ maciaro ma mathugunda
mao.
- 32 Nĩgũkorwo ũgenyũ wa arĩa matarĩ ũũgĩ
nĩũkamooraga,
nakuo kwĩgangara kwa arĩa akĩigu
nĩgũkamaniina;
- 33 no ũrĩa wothe ũnjiguaga arĩtũũraga na thayũ,
na atũũre ahooreire, atarĩ ũgwati
angĩtigĩra.”

2

Uumithio wa Ũũgĩ Mũtũũrĩre-inĩ

- 1 Mũrũ wakwa, ũngĩtĩkĩra ciugo ciakwa,
na ũige maathani makwa ta mũthiithũ thĩinĩ
waku,
- 2 nakuo gũtũ gwaku ũgũtegere ũũgĩ,
na werekerie ngoro yaku kũgĩa na ũmenyi,
- 3 na ũngĩgaakayũrũrũka na ũhooe gũkũũrana
maũndũ,
na wĩtane wanĩrĩire ũheo ũtaũku,
- 4 na ũngĩkawetha ta betha,
na ũũcarie ta kĩgĩĩna kĩhithe-rĩ,
- 5 hĩndĩ ĩyo nĩũgataũkĩrwo nĩ ũhoro wa gwĩtigĩra
Jehova,
na ũgĩe na ũmenyo wa Ngai.
- 6 Nĩgũkorwo Jehova aheanaga ũũgĩ,

- na kanua gake koimaga ũmenyo na ũtaũku.
- 7 Andũ arĩa arũngĩrĩru amaigĩire ũhootani,
nĩwe ngo ya arĩa matarĩ ũcuuke mĩthiĩre-inĩ
yao,
- 8 nĩgũkorwo nĩarangagĩra njĩra cia arĩa
marũmagĩrĩra kĩhooto,
na akagitĩra njĩra ya andũ ake arĩa ehokeku.
- 9 Hĩndĩ ĩyo nĩũgakũũrana maũndũ marĩa
magĩrĩire,
na ma kĩhooto, na marĩa mega: ũgĩkũũrane
njĩra o yothe njega.
- 10 Nĩgũkorwo ũũgĩ nĩũgatoonya ngoro yaku,
naguo ũmenyo ũkenagie muoyo waku.
- 11 ũgereri nĩũrĩkũgitagĩra,
naguo ũtaũku ũkũrangagĩre.
- 12 Ũũgĩ nĩũgakũhonokia kuuma njĩra-inĩ cia
andũ arĩa aaganu,
ũkũhonokie kuuma kũrĩ andũ arĩa maara-
gia maũndũ ma waganu,
- 13 o arĩa matigaga njĩra iria nũngĩrĩru,
magathiĩra njĩra cia nduma,
- 14 arĩa makenaga magĩĩka ũũru,
na magakenagio nĩ ũũru wa waganu,
- 15 na no-o arĩa njĩra ciao ciogomete,
na mĩthiĩre yao ĩrĩ ya ungunania.
- 16 Ũũgĩ nĩũgakũhonokia kuuma harĩ mũtumia
ũrĩa mũtharia,
ũkũhonokie harĩ ng'enyũ ya mũtumia na
ciugo ciake cia kũheenereria andũ,
- 17 ũcio ũtigĩte mũratawe wa ũnini wake,

- na agatiganĩria kĩrĩkanĩro kĩrĩa aarĩkanĩire
na mũthuriwe arĩ mbere ya Ngai.
- 18 Nĩgũkorwo nyũmba yake ĩroragia andũ
gĩkuũ-inĩ,
nacio njĩra ciake ikamerekeria kũrĩ maroho
ma arĩa akuũ.
- 19 Gũtirĩ mũndũ ũthiiga harĩ we agacooka,
kana akegwatĩra njĩra cia muoyo.
- 20 No rĩrĩ, wee nĩũrĩthiiga na mũthiĩre ya andũ
arĩa ega,
na ũgeragĩre njĩra cia arĩa athingu.
- 21 Nĩgũkorwo andũ arĩa arũngĩrĩru nĩo maga-
atũũra bũrũri-inĩ,
na arĩa matarĩ ũcuuke nĩo magaatigara kuo;
- 22 no rĩrĩ, andũ arĩa aaganu nĩmakeeherio
bũrũri-inĩ,
nao arĩa matarĩ ehokeku nĩmakamunywo
maingatwo kuo.

3

Mauumithio mangĩ ma Ũũgĩ

- 1 Mũrũ wakwa, ndũkariganĩrwo nĩ ũrutani
wakwa,
no ngoro yaku nĩrũmagie maathani
makwa,
- 2 nĩgũkorwo nĩmagakuongerera matukũ
ũtũũre mũaka mũingĩ,
na matũme ũgaacĩre.
- 3 Ndũkanareke wendani na wĩhokeku ikwe-
herere;
cioherere ngingo yaku,

- ũciandĩke kĩhengere-inĩ kĩa ngoro yaku.
- ⁴ Weka ũguo nĩũgeetĩkĩrĩka, na ũgĩe na rĩĩtwa rĩega
maitho-inĩ ma Ngai o na ma andũ.
- ⁵ Wĩhoke Jehova na ngoro yaku yothe,
na ndũkanehoke ũmenyo waku mwene;
- ⁶ mũmenyithagie mũthiĩre yaku yothe,
na nĩarĩrũngaga njĩra ciaku.
- ⁷ Tiga kwĩonaga ũrĩ mũũgĩ maitho-inĩ maku
mwene;
wĩtigĩre Jehova na ũtheemage maũndũ
marĩa mooru.
- ⁸ Ũndũ ũcio nĩũrĩkũrehagĩra ũgima wa mwĩrĩ,
na mahĩndĩ maku makoragwo marĩ na
hinya.
- ⁹ Tĩĩaga Jehova na ũtonga waku,
ningĩ ũmũtĩĩage na maciaro mothe ma
mbere ma irio ciaku cia mĩgũnda;
- ¹⁰ namo makũmbĩ maku nĩmakaiyũrĩrĩra,
nayo mĩtũngi yaku iĩyũrĩrĩre ndibei ya
mũhiano.
- ¹¹ Mũrũ wakwa, tiga kũnyarara ihũũra rĩa
Jehova,
na ndũgathũũre irũithia rĩake,
- ¹² nĩgũkorwo Jehova arũithagia arĩa endete,
o ta ũrĩa ithe wa mũndũ arũithagia mũriũ
ũrĩa akenagĩra.
- ¹³ Kũrathimwo-rĩ, nĩ mũndũ ũrĩa wonete ũũgĩ,

- mũndũ ũcio wĩgĩĩire na ũmenyo,
 14 nĩgũkorwo ũũgĩ nĩ wa bata mũno gũkĩra
 betha,
 na ũciaraga uumithio ũkĩĩite wa thahabu.
- 15 Ũũgĩ ũrĩ goro gũkĩra ruru iria ndune;
 kĩrĩa gĩothe ũngĩĩirĩria gũtirĩ
 kĩngĩringithanio naguo.
- 16 Guoko-inĩ gwake kwa ũrĩo harĩ ũingĩ wa
 matukũ;
 guoko-inĩ gwake kwa ũmotho harĩ na
 ũtonga na gĩĩĩo.
- 17 Mĩthĩire ya ũũgĩ nĩ mĩthĩire ya kwendeka,
 na njĩra ciaguo ciothe nĩ cia thayũ.
- 18 Ũũgĩ nĩ mũtĩ wa muoyo kũrĩ arĩa
 maũhĩmbagĩria;
 arĩa megĩagĩra naguo-rĩ,
 nĩmarĩrathimagwo.
- 19 Jehova aahandire mĩthingi ya thĩ na ũũgĩ,
 na akĩrũmia igũrũ na ũmenyo wake;
- 20 ũmenyo wake nĩguo wagayanirie kũrĩa
 kũriku,
 namo matu magatatagia ime.
- 21 Mũrũ wakwa tũũria matua mega na ũkũũrani
 maũndũ,
 ndũkanareke ciehere maitho-inĩ maku;
- 22 nĩcio igaagũtũũria muoyo, na nĩ ithaga rĩa
 kũgemagia ngingo yaku.
- 23 Ningĩ ũrĩthiiaaga na njĩra yaku ũrĩ na thayũ,
 na kũgũrũ gwaku gũtikahĩngwo;
- 24 Wakoma-rĩ, ndũgetigĩra;
 wakoma-rĩ, ũrĩkomaga toro mwega.

- 25 Ndūgetigĩre mwanangĩko wa narua,
kana kĩhuhũkanio kĩrĩa gĩkoragĩrĩra andũ
arĩa aaganu,
- 26 nĩgũkorwo Jehova nĩwe ũgaatuĩka mwĩhoko
waku,
na amenyagĩrĩre kũgũrũ gwaku
gũtikanyiitwo nĩ mũtego.
- 27 Ndũkanagirĩrĩrie ũndũ mwega ũkinyĩre arĩa
maagĩrĩrwo nĩgũkinyĩrĩrwo nĩguo,
rĩrĩa ũrĩ na ũhoti wa kũhingia ũndũ ũcio.
- 28 Ndũkaneere mũndũ wa itũũra rĩaku atĩrĩ,
“Thĩ ũgooka rĩngĩ; kũ ũrenda nĩngakũhe
rũciũ,”
o rĩrĩa ũrĩ na kĩndũ kũ hakuhi.
- 29 Ndũkanaciirĩre gwĩka mũndũ wa itũũra rĩaku
ũũru,
ũcio ũtũũraga hakuhi nawe akwĩhokete.
- 30 Ndũkanarũithie mũndũ tũhũ,
rĩrĩa atarĩ ũndũ mũũru agwĩkĩte.
- 31 Ndũkanacumĩkĩre maũndũ ma mũndũ wa
ngũĩ,
kana ũthuure njĩra o na ĩmwe yake,
- 32 nĩgũkorwo Jehova nĩathũire mũndũ mwa-
ganu,
no nĩagĩĩaga ndundu na andũ arĩa
arũngĩrĩru.
- 33 Nyũmba ya arĩa aaganu ĩtũũraga na kĩrumi
kĩa Jehova,
no mũciĩ wa arĩa athingu nĩũrathimaga.

- 34 Jehova nĩanyũrũragia andũ arĩa
 manyũrũranagia na mwĩtĩño,
 no arĩa menyiihagia nĩamaheaga wega
 wake.
- 35 Andũ arĩa oogĩ magayaga gĩtĩño,
 no andũ arĩa akĩigu magayaga njono.

4

Ũũgĩ Ũkĩrĩte Indo Ciothe

- 1 Atĩrĩrĩ, inyuĩ ariũ akwa, ta thikĩrĩriai ũrũtani
 wa thoguo;
 njiguai nĩguo mwĩgĩre na kũmenya
 maũndũ.
- 2 Tondũ ngũmũhe ũrutani mwega,
 nĩ ũndũ ũcio mũtigatirike ũrutani wakwa.
- 3 Rĩrĩa ndaarĩ mwana nyũmba-inĩ ya baba,
 ndĩ o mũndũ mwĩthĩ, na ndĩ mwana wa
 mũmwe wa maitũ-rĩ,
- 4 baba nĩandutire, akĩnjĩra atĩrĩ,
 “Wĩgwatĩre ciugo ciakwa na ngoro yaku
 yothe;
 rũmia maathani makwa, na nĩũgũtũũra
 muoyo.
- 5 Gĩa na ũũgĩ, gĩa na kũmenya maũndũ;
 ndũkanariganĩrwo nĩ ciugo ciakwa, kana
 wahũke kuuma harĩ cio.
- 6 Ndũkanatirike ũũgĩ, naguo nĩũrĩkũgitagĩra;
- 7 Ũũgĩ ũkĩrĩte indo ciothe; nĩ ũndũ ũcio wĩgĩre
 na ũũgĩ.
 ĩ, kaba kũruta indo ciaku ciothe wĩgĩre na
 kũmenya maũndũ.
- 8 Tũũgagĩria ũũgĩ mũno, naguo
 nĩũrĩkwambararagia;

ũhĩmbagĩrie, naguo nĩũrĩgũtĩĩithagia.

⁹ Nĩũgagwĩkĩra ithaga rĩa ũtugi mĩtwe waku,
na ũkũhe thũmbĩ thaka mũno.”

¹⁰ Thikĩrĩria, wee mũrũ wakwa, na wĩtikĩre ũrĩa
ngũkwĩra,
nĩgeetha mĩaka ya muoyo waku ĩingĩhe.

¹¹ Nguonetie njĩra ya ũũgĩ,
na ngagũtongoria njĩra-inĩ iria nũngarũ.

¹² Rĩrĩa ũgũthĩ, makinya maku
matikahĩngĩcwo;
rĩrĩa ũkũhanyũka-rĩ, ndũkahĩngwo.

¹³ Rũmia ũrutani wakwa, na ndũkanareke
ũkweherere;
ũgitagĩre wega, nĩgũkorwo nĩguo muoyo
waku.

¹⁴ Ndũkanagerere njĩra ya andũ arĩa aaganu,
kana ũthĩre njĩra ya andũ arĩa ooru.

¹⁵ Mĩĩtheemage, na ndũkanamĩgerere;
mĩhutatĩre, na wĩthĩre na njĩra yaku.

¹⁶ Nĩgũkorwo andũ arĩa aaganu matingĩkoma
nginya meeke ũũru;
mooragwo nĩ toro nginya matũme mũndũ
ahĩngwo, agwe.

¹⁷ Marĩaga irio iria monete na ũmaramari,
na makanyua ndibei matunyanĩte na hinya.

¹⁸ Mĩthĩre ya andũ arĩa athingu ĩhaana ta ũtheri
wa gũgĩkĩa,
ũrĩa ũthĩiaga ũgĩthererũkaga nginya
mũthenya barigici.

¹⁹ No mĩthĩre ya andũ arĩa aaganu ĩhaana ta
nduma ndumanu;

o matimenyaga kīrīa kīamahīnga.

- 20 Mūrū wakwa, ta thikīrīria ūrīa ngūkwīra;
tega gūtū ūigue ciugo ciakwa.
- 21 Ndūkanareke ciehere maitho-inī maku,
ciigage ngoro-inī yaku;
- 22 nīgūkorwo nīcio itūūragia arīa maciīgwatīire
muoyo,
na igekīra mwīrī wao wothe ūgima.
- 23 Makīria ya macio mothe, rangagīra ngoro
yaku,
nīgūkorwo nīyo gīthima kīrīa gītherūkaga
muoyo.
- 24 Eheria rūnanao kanua-inī gaku;
nacio ndeto cia ūmaramari-rī, nīciikare
kūrāya na iromo ciaku.
- 25 Maitho maku nīmarorage na mbere,
ūcūthagīrīrie mbere yaku wega.
- 26 Aragania njīra iria magūrū maku
marīthiiagīra,
na ūthiiagīre o njīra iria ngiindīrīku.
- 27 Ndūkanaahūke na mwena wa ūrīo kana wa
ūmotho;
eheria kūgūrū gwaku kuuma ūūru-inī.

5

Ūtharia Gūkaananiao

- 1 Mūrū wakwa, thikīrīria ūūgī ūyū wakwa,
tega gūtū wega ūigue ciugo ciakwa cia
ūtaūku,
- 2 nīguo ūtūūrie ūbaarīrīri,
nayo mīromo yaku itūūrie ūmenyo.

- 3 Nĩgũkorwo mĩromo ya mũtunia mũtharia
 itaataga ũũkĩ,
 na mĩario yake ãnyorokete gũkĩra maguta;
 4 no marigĩrĩrio nĩmũrũrũ ta maaĩ ma nyongo,
 nĩ mũũgĩ ta rũhiũ rwa njora rũrĩa rũũgĩ
 mbarĩ cieri.
 5 Magũrũ make maikũrũkaga gĩkuũ-inĩ;
 makinya make mathiiga merekeire o
 mbĩrĩra.
 6 Ndeciiragia ũhoru wa njĩra ya muoyo;
 njĩra ciake nĩ njogomu, nowe ndooĩ ũguo.
- 7 Atĩrĩrĩ, ariũ akwa, ta thikĩrĩriai;
 mũtikanatiganĩrie ũrĩa ngũmwĩra.
- 8 Thiigĩrai njĩra ĩrĩ kũraya nake,
 mũtigakuhĩrĩrie mũrango wa nyũmba
 yake,
- 9 nĩguo mũtikaheane hinya wanyu mwega kũrĩ
 andũ angĩ,
 na mĩaka yanyu kũrĩ mũndũ ũtarĩ tha,
- 10 nĩguo ageni matikehũũnie na ũtonga wanyu,
 na kĩrĩa ũnogeire gĩtongie mũciĩ wa mũndũ
 wa kũngĩ.
- 11 Marigĩrĩrio-inĩ ma muoyo waku nĩũgacaaya,
 hĩndĩ ĩrĩa nyama cia mwĩrĩ waku na mwĩrĩ
 waku igaakorwo ithirĩte hinya.
- 12 Ũkoiga atĩrĩ, “Hĩ, kaĩ nĩndathũũrire
 gũtaarwo-ĩ!
 Hĩ, kaĩ ngoro yakwa nĩyamenete kũrũithio-
 ĩ!
- 13 Ndingĩathĩkĩire arutani akwa,
 kana thikĩrĩrie ataarani akwa.
- 14 Nĩnginyĩte hũgũrũrũ-inĩ cia mwanangĩko,

ndĩ o gatagatĩ-inĩ ga kũũngano gĩothe.”

- 15 Atĩrĩrĩ, nyuuaga maaĩ ma itangi rĩaku we mwene,
maaĩ marĩa mathereraga moimĩte gĩthima-inĩ gĩaku mwene.
- 16 Nĩ kwagĩrĩire ithima ciaku ciunagĩre maaĩ barabara-inĩ,
kana tũrũũ twaku tuunagĩre ihaaro-inĩ cia mũingĩ?
- 17 Nĩmagĩtũũre marĩ maku wiki,
matigatuĩke maku na mũndũ wa kũngĩ o na rĩ.
- 18 Gĩthima gĩaku kĩrorathimwo,
nawe ũkenagĩre mũtumia wa ũnini waku.
- 19 Athakarĩte ta thwariga ya mũgoma,
akaagĩra ta gathiiya ka mũgoma:
kĩiganagwo nĩ nyondo ciake hĩndĩ ciothe,
ũkenagio nĩ wendo wake hĩndĩ ciothe.
- 20 Mũrũ wakwa, nĩ kĩ kĩngĩtũma ũkenio nĩ mũtumia mũtharia?
Nĩ kĩ kĩngĩtũma ũhĩmbĩrie gĩthũri kĩa mũtumia wa mũndũ ũngĩ?
- 21 Nĩgũkorwo mĩthiĩre ya mũndũ nĩyonagwo nĩ Jehova,
nake nĩatuĩragia njĩra ciake ciothe.
- 22 Ciiko njũru cia mũndũ mwaganu nĩcio imũtegaga;
nga cia mehia make nĩcio imuohaga,
ikamũrũmia biũ.
- 23 Mũndũ ũcio nĩagaakua nĩ kwaga ũtaaro,
akoora nĩ ũndũ wa ũrimũ wake mũnene.

6

Gũkaania Andũ Kũrũmĩrĩra Ūrimũ

- 1 Mũrũ wakwa, ũngĩkorwo ũigĩte kĩndũ gĩa
 kũrũgamĩrĩra thĩĩrĩ wa mũndũ wa itũũra
 rĩaku,
 ũkorwo atĩ nĩwe ũtuĩkĩte wa kũmũrĩhĩra
 thĩĩrĩ harĩ mũndũ ũngĩ-rĩ,
- 2 ũngĩkorwo ũtegeetwo nĩ ũrĩa uugĩte,
 ũkagwatithio nĩ ciugo cia kanua gaku-rĩ,
- 3 gĩĩke atĩrĩ, mũrũ wakwa, nĩguo wĩteithũre,
 kuona atĩ nĩũgwĩte moko-inĩ ma mũndũ wa
 itũũra rĩaku:
- Thĩĩ wĩnyiihie wee mwene;
 mũthaithe mũno akuohere.
- 4 Ndũkareke maitho maku mone toro,
 kana ũreke imone ciaku icũnge.
- 5 Wĩteithũre o ta ũrĩa thwariga ĩteithũraga
 kuuma moko-inĩ ma mũguĩmi,
 o na kana ta ũrĩa nyoni ĩteithũraga kuuma
 mũtego-inĩ wa mũtegi.
- 6 Thĩĩ harĩ thigiriri, wee kĩgũũta gĩkĩ;
 ũcũũranie mĩtugo yayo nĩguo ũũhĩge!
- 7 Ndĩrĩ mũnene,
 kana mũmĩrũgamĩrĩri,
 o na kana mũmĩathi,
- 8 no nĩĩgagĩra mũthiithũ wa irio hĩndĩ ya riũa,
 na ĩgacookanĩrĩria irio ciayo hĩndĩ ya
 magetha.
- 9 Ūgũkoma hau nginya-rĩ, wee kĩgũũta gĩkĩ?
 Ūrĩũkĩra rĩ, ũtĩge toro waku?

- 10 Komakoma gatoro kanini, na ũcũngacũnge
hanini,
na ũkũnje moko hanini nĩguo ũhurũke;
- 11 atĩrĩ, ũthĩĩni ũgaagũkorerera ta mũitũ,
ũkorererwo nĩ wagi ũhaana ta mũndũ
wĩohete indo cia mbaara.
- 12 Mũndũ kĩmaramari na mwaganu-rĩ,
ũrĩa ũthiiaga akĩaragia ndeto itarĩ
nũngĩrĩru,
13 ũcio uunagĩra andũ riitho,
na akaheenereria andũ na makinya make,
o na akaheneria andũ na ciara ciake-rĩ,
- 14 ũcio ũthugundaga ũũru arĩ na maheeni
ngoro-inĩ yake:
ũcio hĩndĩ ciothe ahuraga maũndũ ma
nyamũkano.
- 15 Nĩ ũndũ ũcio mũtino ũkaamũhubanĩria o
rĩmwe aterĩgĩrĩire;
mwanangĩko ũtarĩ kĩhonia nĩũkamũniina
biũ.
- 16 Kũrĩ maũndũ matandatũ mathũirwo nĩ Je-
hova,
ĩĩ, o na nĩ mũgwanja marĩa onaga marĩ
magigi, nĩmo:
17 maitho ma mwĩtĩio,
na rũrĩmĩ rũrĩa rũheenanageria,
na moko marĩa maitaga thakame ya andũ
matehĩtie,
18 na ngoro ĩrĩa ĩthugundaga maũndũ ma
wagaũu,
na magũrũ marĩa mateng'eraga gũthiĩ
gwĩka ũũru,

19 na mũira ũtarĩ wa ma ũrĩa ũthothoraga
ndeto cia maheeni,
o na mũndũ ũrĩa ũrehaga nyamũkano gata-
gatĩ ka andũ a nyina ũmwe.

Gũkaanio ũtharia

- 20 Mũrũ wakwa, tũura ũrũmĩtie maathani ma
thoguo,
na ndũgatirike ũrutani wa maitũguo.
- 21 Moherere ngoro-inĩ yaku nginya tene;
makundĩke marigiicĩrie ngingo yaku.
- 22 Rĩrĩa ũgũthiĩ-rĩ, nĩmarĩgũtongoragia;
wakoma-rĩ, nĩmarĩkũmenyagĩrĩa;
na rĩrĩa warahũka-rĩ, nĩmarĩkwaragĩria.
- 23 Nĩgũkorwo maathani maya nĩ tawa,
na ũrutani ũyũ nĩ ũtheri,
namo mataaro ma kũrũnga mũndũ-rĩ,
nĩmo njĩra ya muoyo,
- 24 magakweheragia harĩ mũndũ-wa-nja ũcio
mwaganu,
na magakũhonokia kuuma kũrĩ rũrĩmĩ
rũnyoroku rwa mũtumia ũcio ng'enyũ.
- 25 Ndũkerirĩrie ũthaka wake ngoro-inĩ yaku,
kana ũreke akũguucĩrĩrie na maito make,
- 26 nĩgũkorwo mũmaraya atũmaga mũndũ
athĩne nginya ahooyage kenyũ ka
mũgate,
na mũtumia mũtharia aguĩmaga muoyo
waku guo mwene.
- 27 Mũndũ no atahĩre mwaki gĩthũri-inĩ gĩake,
na nguo ciake itihĩe?
- 28 Mũndũ no agerere igũrũ rĩa makara marĩ na
mwaki,
na makinya make matihĩe?

- 29 Ūguo no taguo mūndũ ũrĩa ũkomaga na
mūtumia wa mūndũ ũngĩ atariĩ;
gūtirĩ mūndũ ũngĩmūhutia na ndaherithio.
- 30 Andũ matimenaga mūici angĩkorwo aiyĩte
nĩguo eniinĩre ng'aragu rĩrĩa arĩ mūhũutu.
- 31 No rĩrĩ, angĩnyiitwo-rĩ, no nginya arĩhe maita
mūgwanja,
o na angĩkorwo ekūrĩha na ũtonga wa
nyũmba yake wothe.
- 32 No mūndũ ũrĩa ũtharagia nĩagĩte wĩciirio;
ũrĩa wothe wĩkaga ũguo nĩwe mwene
wĩyanangaga.
- 33 Nguraro na kwĩnyararithia nĩcio igai rĩake,
na cio thoni icio ciake gūtirĩ hĩndĩ igaathario
ithire;
- 34 nĩgũkorwo ũiru nĩguo warahũraga mang'ũrĩ
ma mūthuuri,
na ndakaigua tha akĩrĩhĩria.
- 35 Ndagetĩkĩra irĩhi o na rĩrĩkũ;
nĩakaarega ihaki o na rĩrĩ inene atĩa.

7

Gũkaanio kũgĩa Ndũgũ na Mūndũ-wa-Nja Mũtharia

- 1 Mūrũ wakwa, tũūra ũrũmĩtie ciugo ciakwa,
na wĩgĩre maathani makwa thĩinĩ waku.
- 2 Rũmia maathani makwa,
na nĩũgatũūra muoyo;
gitagĩra morutani makwa o ta kũma kĩa
riitho rĩaku.
- 3 Mohagĩrĩre ciara-inĩ ciaku;
ũmaandĩke kĩhengere-inĩ kĩa ngoro yaku.

- 4 Īra ũũgĩ atĩrĩ, “Wee nĩwe mwarĩ wa maitũ,”
naguo ũtaũku ũwĩtage mũndũ wa nyũmba
yanyu;
- 5 nĩcirĩkweheragia harĩ mũndũ-wa-nja ũcio
mũtharia,
o na kuuma kũrĩ mĩtumia ũcio ũtarĩ
mwĩhokeku,
hamwe na ciugo ciake cia kũheenaniĩria.
- 6 Ndĩ ndirica-inĩ ya nyũmba yakwa-rĩ,
nĩndacũthĩrĩrie na nja kamwanya-inĩ,
- 7 ngĩona kĩmwana gatagatĩ ka arĩa matarĩ oogĩ,
na ngĩkũũrana gatagatĩ ka aanake,
mũndũ mwĩthĩ ũtaarĩ na ũũgĩ wa
gũkũũrana maũndũ.
- 8 Aikũrũkaga na njĩra irĩa yarĩ hakuhĩ na koine
ya kwa mũndũ-wa-nja ũcio,
agĩthiĩ na njĩra iyo yerekeire na gwake
mũciĩ,
- 9 na kwarĩ na mairia o kahwaĩ-inĩ gũgĩtukatuka,
gũkĩambĩrĩria kũgĩa nduma ya ũtukũ.
- 10 Na rĩrĩ, hagiũka mũndũ-wa-nja kũmũtũnga,
wehumbĩte nguo ta mũmaraya, arĩ na wara
ngoro-inĩ.
- 11 (Nĩ mũnegeni na mũng’athia,
na magũrũ make matikiragĩrĩria mũciĩ;
- 12 rĩmwe arĩ njĩra-inĩ, na rĩrĩa rĩngĩ arĩ ihaaro-
inĩ,
ehithagĩre andũ koine-inĩ ciothe cia njĩra.)
- 13 Nake akĩnyiita mwanake ũcio,
akĩmũmumunya,
na akĩmwĩra atĩrĩ ategũconoka,

- 14 “Ndĩ na maruta ma ngwatanĩro mũciĩ,
tondũ ũmũthĩ nĩhingirie mũhĩtwa yakwa.
- 15 Nĩ ũndũ ũcio ndoimagara, ndooka gũgũtũnga;
ngũgũcarĩtie mũno, na rĩu nĩndakuona!
- 16 Nĩjarĩte ũrĩrĩ wakwa
na macuka ma gatani ma marangi kuuma
Misiri.
- 17 Ũrĩrĩ ũcio wakwa nĩndĩũitĩrĩrie indo nungi
wega ta manemane,
na thubiri, o na mũndarathini.
- 18 Ũka twĩhũũnie wendo nginya rũciĩnĩ;
reke twĩkenie na wendo!
- 19 Mũthuri wakwa ndarĩ mũciĩ;
nĩathiite rũgendo rũraihu.
- 20 Nĩathire na mũhuko wake ũiyũrĩte mbeeca,
na akainũka mũciĩ o rĩrĩa mweri
ũkaiganana.”
- 21 Agĩkĩmũheenereria na ciugo, akĩmũhĩtithia;
agĩkĩmuuha na mũario yake mũnyoroku.
- 22 O rĩmwe akĩmũrũmĩrĩra ta ndegwa ĩgĩthiĩ
gũthĩnjwo,
kana ta thwariga ĩgĩtoonya kĩaana-inĩ kĩa
mũtego,
- 23 nginya akaaya gũtheecwo ini nĩ mũguĩ,
akahaana ta nyoni ĩguthũkĩte mũtego-inĩ,
ĩtekũmenya o na hanini atĩ ũndũ ũcio no
ũmĩrute muoyo.
- 24 Atĩrĩrĩ, ariũ akwa, ta thikĩrĩriai;
tegai matũ mũigwe ũrĩa ngũmwĩra.
- 25 Mũtikanareke ngoro cianyu ĩrũmĩrĩre
mĩthiire yake,
kana mũingĩre njĩra-inĩ ciake.

- 26 Nĩ andũ aingĩ arĩkĩtie kũrũnda;
arĩa oragĩte nĩ kĩrĩndĩ kĩingĩ mũno.
- 27 Nyũmba yake nĩ njĩra njariĩ ya gũthiĩ mbĩrĩra,
nayo yerekagĩria andũ nyũmba-inĩ cia
gĩkuũ.

8

Ũũgĩ Gwĩtana

- 1 Githĩ ũũgĩ ndareetana?
Githĩ ũtaũku ndaranĩrĩra na mũgambo
wake?
- 2 Njĩra-inĩ kũrĩa gũtũũgĩru, na magomano-inĩ
ma njĩra-rĩ,
nĩho ũũgĩ arũgamĩte;
- 3 ningĩ hakuhĩ na ihingo iria cierekeire itũura
inene,
o hau matoonyero-inĩ-rĩ, nĩho araanĩrĩra
akoiga atĩrĩ:
- 4 “Inyuĩ andũ nĩ inyuĩ ndĩreeta;
ndĩraanĩrĩra na mũgambo wakwa kũrĩ
andũ othe a thĩ.
- 5 Inyuĩ arĩa mũtarĩ na ũũgĩ, gĩai na ũbaarĩrĩri,
inyuĩ arĩa akĩngu, gĩai na ũtaũku.
- 6 Thikĩrĩriai, nĩgũkorwo ndĩ na maũndũ ma bata
ngwarĩa;
ngũtumũra mũromo yakwa njarie maũndũ
marĩa magĩĩire.
- 7 Kanua gakwa kaaragia ũhoro wa ma,
nĩgũkorwo mũromo yakwa nĩthũire wa-
ganu mũno ta kĩndũ kĩrĩ magigi.
- 8 Ciugo ciothe cia kanua gakwa nĩ cia ũthingu;
gũtirĩ o na kiugo kĩmwe gĩacio kĩogomu
kana gĩa kũhĩtithania.

- 9 Kūrī arīa makūūranaga maūndū ciugo ciothe
nīciagīrīire;
itirī mahītia kūrī arīa marī na ūmenyo.
- 10 Thuurai mataaro makwa handū ha betha,
mūthuure ūmenyo handū ha thahabu īrīa
njega mūno,
- 11 nīgūkorwo ūūgī nī wa goro gūkīra ruru iria
ndune,
na gūtīrī kīndū ūngūirirīria
kīngīringithanio nago.
- 12 “Nī ūūgī-rī, ndūūranagia na ūbaarīrīri;
nīndīgwatīire ūmenyo o na gūthugunda
maūndū mega.
- 13 Gwītīgīra Jehova nīgūthūūra ūūru;
nīthūire mwītīo na mwītūūgīrio,
na mītugo mīūru na mīario ya waganu.
- 14 Kīrīra na ūūgī wa gūkūūrana maūndū nī
ciakwa;
nī ndī na ūtaūku, na ndī na ūhoti.
- 15 Athamaki mathamakaga nī ūndū wa hinya
wakwa
nao aathani magathondeka mawatho ma
kīhoto;
- 16 anene mathamakaga nī ūndū wa hinya
wakwa,
o ūndū ūmwe na arīa othe marī igweta arīa
maathanaga gūkū thī.
- 17 Nīnyendete arīa manyendete,
nao arīa manjaragia na kīyo nīmanyonaga.
- 18 Ūtonga na gītīo cionekaga harī nī,
o hamwe na ūtonga wa gūtūūra, na
ūgaacīru.

- 19 Maciaro makwa nĩ mega gũkĩra thahabu ĩrĩa
therie;
uumithio wakwa nĩũkĩrĩte betha ĩrĩa njega.
- 20 Nĩĩ thiiaga na njĩra ya ũthingu,
ngathiĩra o njĩra-inĩ cia kĩhooto,
- 21 ngĩheaga andũ arĩa manyendete ũtonga,
na ngaiyũragia igĩĩna ciao.
- 22 “Jehova aanyũmbire o kĩambĩrĩria-inĩ kĩa
wĩra wake,
mbere ya mawĩra make ma tene;
- 23 ndaathuurirwo kuuma tene wa tene,
kuuma o kĩambĩrĩria, thĩ ĩtarĩ yagĩa.
- 24 Rĩrĩa gũtaagĩte maria manene-rĩ, nĩguo nda-
ciarirwo,
o hĩndĩ ĩrĩa gũtaarĩ matherũkĩro maiyũrĩte
maai;
- 25 ndaciarirwo irĩma itanahaandwo harĩa irĩ,
na tũrĩma tũtanagĩa,
- 26 we atanoomba thĩ kana ithaka ciayo,
o na kana rũkũngũ o ruothe rwa thĩ.
- 27 Nĩĩ ndaarĩ o kuo hĩndĩ ĩrĩa aathondekire igũrũ
na akĩrĩiga handũ ha rĩo,
hĩndĩ ĩrĩa eekĩrĩre rũkiriri rwa kũrĩa kũriku,
- 28 rĩrĩa aahaandire matu kũu igũrũ,
na akĩrũmia ithima cia kũrĩa kũriku wega,
- 29 rĩrĩa eekĩrĩre mũhaka wa iria
nĩguo maaĩ matikanae kwagarara watho
wake,
na rĩrĩa aahandire mĩthingi ya thĩ.
- 30 Hĩndĩ ĩyo ndaarĩ o hakuhĩ nake ndĩ ta
mũbundi mũũgĩ.
- Ndaaiyũrĩtwo nĩ gĩkeno mũthenya o mũthenya,

- na ngakenaga hĩndĩ ciothe ndĩ mbere yake,
 31 ngakenagĩra thĩ yake yothe,
 na ngakenagio nĩ andũ othe a thĩ.
- 32 “Atĩrĩrĩ ariũ akwa, ta thikĩrĩriai;
 kũrathimwo nĩ arĩa marũmagia njĩra
 ciakwa.
- 33 Ta thikĩrĩriai mataaro makwa nĩguo mũhĩge;
 mũtikamarege.
- 34 Kũrathimwo nĩ mũndũ ũrĩa ũnjiguaga,
 agacũthagĩrĩria mĩrango-inĩ yakwa o
 mũthenya,
 akanjetagĩrĩra hingĩro-inĩ cia mĩrango
 yakwa.
- 35 Nĩgũkorwo ũrĩa wothe ũgĩte na niĩ nĩ muoyo
 agĩte nago,
 nake akagĩa na agetĩkĩrĩka harĩ Jehova.
- 36 No ũrĩa wothe ũhĩtanĩtie na niĩ nĩ ũũru
 eĩkaga;
 nao arĩa othe maathũire nĩ gĩkuũ mendete.”

9

Ũũgĩ na Ũkũgu Gwĩtana

- 1 Ũũgĩ nĩakĩte nyũmba yake;
 nĩaicũhĩtie itugĩ ciayo mũgwanja.
- 2 Nĩahaarĩrie nyama, na akahaarĩria ndibei,*
 o na akaara metha yake.
- 3 Nĩatũmĩte ndungata ciake cia airĩtu nja,
 na nĩaretana arĩ harĩa hatũũgĩru mũno
 itũũra-inĩ rĩrĩa inene, akoiga atĩrĩ:

* **9:2** Ndibei nĩyatukanagio na indo ingĩ ta manemane nĩgeetha
 ĩcame wega.

- 4 “Andũ arĩa othe matarĩ na ũũgĩ nĩmoke gũkũ!”
Ningĩ akeera andũ arĩa maagĩite ũtaũku
atĩrĩ,
- 5 Ũkai mũrĩe irio ciakwa,
na mũnyue ndibei ĩrĩa ndĩmũthondekeire.
- 6 Tiganai na mĩthiire yanyu ĩtarĩ ya ũũgĩ, na
nĩmũgũtũũra muoyo;
cookai gũthiiaga na njĩra ya ũtaũku.
- 7 “Ũrĩa wothe ũtaaraga mũnyũrũrania eĩtagĩria
irumi;
na ũrĩa wothe ũkaanagia mũndũ mwaganu
egĩragĩra njono.
- 8 Ndũkanataare mũnyũrũrania, nĩguo nda-
gagũthũũre;
kaania mũndũ mũũgĩ, nake nĩegũkwenda.
- 9 Taara mũndũ mũũgĩ na nĩegũkĩrĩrĩa
kũũhĩga;
mũndũ mũthingu mũrute, na
nĩekuongerera ũũgĩ wake.
- 10 “Kĩambĩrĩria kĩa ũũgĩ nĩ gwĩtigĩra Jehova,
na kũmenya Ũrĩa Mũtheru nĩkuo
gũtaũkĩrwo.
- 11 Nĩgũkorwo nĩ ũndũ wakwa matukũ maku
nĩmakaingĩha,
na wongererwo mĩaka ya gũtũũra muoyo.
- 12 Ũngĩkorwo ũrĩ mũũgĩ-rĩ, ũũgĩ waku
nĩũgakũguna;
na ũngĩkorwo ũrĩ mũnyũrũrania-rĩ, we
nowe ũkaanyariĩrka.”

- 13 Mũndũ-wa-nja ũrĩa wĩtagwo Mũkĩigu nĩ wa inegene;
we ndarĩ mūtugo, na ndarĩ ũmenyo.
- 14 Aikaraga thĩ mūrango-inĩ wa nyũmba yake,
agaikarĩra gĩtĩ harĩa hatũũgĩru mũno
itũũra-inĩ rĩrĩa inene,
- 15 ageetaga arĩa marehĩtũkĩra,
arĩa marethĩra na njĩra ciao.
- 16 Ameeraga atĩrĩ, “Andũ arĩa othe matarĩ na
ũũgĩ nĩmoke gũkũ!”
Nao arĩa maagĩite ũtaũku akameera atĩrĩ:
- 17 “Maaĩ ma kũiya marĩ mũrĩo;
o na irio iria irĩagĩrwo hitho-inĩ irĩ cama!”
- 18 No andũ acio matikoragwo makĩmenya atĩ
arĩa akuũ marĩ kũu,
na atĩ ageni ake marĩ o kũrĩa kũriku
mbĩrĩra-inĩ.

10

Thimo cia Solomoni

Ici nĩ Thimo cia Solomoni:

- 1 Mwana mũũgĩ atũmaga ithe akene,
no mwana mũkĩigu atũũragia nyina na
kĩeha.
- 2 Mĩthiithũ yumanĩte na ungumania ndĩrĩ
kĩguni,
no ũthingu ũkũũraga mũndũ kuuma kũrĩ
gĩkuũ.
- 3 Jehova ndarekagĩrĩria mũndũ mũthingu ahũte,
no nĩamarigagĩrĩria merirĩria ma mũndũ
mwaganu.

- 4 Moko ma kīgũũta matũmaga mũndũ athĩine,
no moko ma mũndũ ũrĩ kīyo marehaga
ũtonga.
- 5 Ũrĩa ũcookanagĩrĩria irio hĩndĩ ya riũa nĩ
mwana mũũgĩ,
no ũrĩa ũkomaga hĩndĩ ya magetha nĩ
mwana wa kũrehe thoni.
- 6 Mũtwe wa mũndũ mũthingu ũikaraga
ũhumbĩrĩtwo nĩ irathimo,
no kanua ka mũndũ mwaganu kaiyũraga
ngũĩ.
- 7 Kĩirikano kĩa mũndũ mũthingu gĩgatuĩka
kĩrathimo,
no rĩtwa rĩa mũndũ mwaganu nĩrĩkabutha.
- 8 Mũndũ ũrĩa ũrĩ na ũũgĩ wa ngoro nĩetĩkagĩra
mawatho,
no mũndũ wa kũhũhũtĩka nĩakanangĩka.
- 9 Mũndũ wa mũthiire mĩrũngĩrĩru athiiga
ategwĩtigĩra ũgwati,
no mũndũ ũrĩa ũrĩ mũthiire mĩogomu
nĩakamenyeka.
- 10 Mũndũ ũrĩa uunagĩra ũngĩ riitho na rũnano
nĩarehage kĩa,
na mwaria mũkĩgu nĩakanangĩka.
- 11 Kanua ka mũndũ mũthingu nĩ gĩthima kĩa
muoyo,

no kanua ka mündũ mwaganu kaiyũraga
ngũĩ.

- 12 Rũmena rũrehaga nyamũkano,
no wendani ũhumbagĩra ũũru wothe.
- 13 Ũũgĩ ũkoragwo mĩromo-inĩ ya mündũ ũrĩa
mũkũũrani maũndũ,
no mündũ ũrĩa ũtooĩ gũkũũrana maũndũ
aagĩrĩrwo nĩ rũthanju ciande-inĩ ciake.
- 14 Andũ oogĩ meigagĩra ũmenyo,
no kanua ga kĩrimũ keĩtagĩria mwanangĩko.
- 15 Indo cia itonga nĩ gĩtũũro kĩa kĩirigĩre na
hinya,
no ũkĩa nĩguo mwanangĩko wa andũ arĩa
athĩĩni.
- 16 Mũcaara wa andũ arĩa athingu ũmarehagĩra
muoyo,
no indo iria cionagwo nĩ andũ arĩa aaganu
imarehagĩra iherithia.
- 17 Mündũ ũrĩa ũiguaga agĩtaarwo arĩ njĩra-inĩ
ya muoyo,
no mündũ ũrĩa ũregaga kũrũithio-rĩ,
nĩahĩtithagia andũ arĩa angĩ.
- 18 Mündũ ũrĩa ũhithaga rũmena rwake aaragia
na mĩromo ya maheeni,
na ũrĩa wothe ũcambanagia nĩ mündũ
mũkĩĩgu.

- 19 Rĩrĩa ciugo ciaingĩha mehia matiagaga,
no mũndũ ũrĩa ũkiraga nĩ mũũgĩ.
- 20 Rũrĩmĩ rwa mũndũ mũthingu nĩ betha njega,
no ngoro ya mũndũ mwaganu ndĩrĩ bata.
- 21 Mĩromo ya arĩa athingu ihũnagia andũ aingĩ,
no andũ akĩigu makuaga nĩ kwaga
gũkũũrana maũndũ.
- 22 Kĩrathimo kĩa Jehova nĩkĩo kĩrehaga ũtonga,
na ndarĩ kĩaha onganagĩrĩria nakĩo.
- 23 Mũndũ mũkĩigu akenagĩra mĩtugo mĩũru,
no mũndũ ũrĩ na ũtaũku akenagĩra ũũgĩ.
- 24 Kĩrĩa mũndũ mwaganu etigagĩra nĩkĩo
gĩkaamũkora,
na kĩrĩa mũndũ mũthingu eriragĩria nĩkĩo
akaaheo.
- 25 Kĩhuhũkanio kĩahtũka andũ arĩa aaganu
maticookaga kuoneka,
no andũ arĩa athingu mehaandaga wega
nginya tene.
- 26 Ta ũrĩa thiki igagatagĩra magego, na ndogo
ĩkarũrĩra maitho-rĩ,
noguo kīgũũta kĩaana kũrĩ arĩa
magĩtũmaga.
- 27 Gwĩtigĩra Jehova-rĩ, kuongagĩrĩra mũndũ
matukũ ma gũtũũra muoyo,

no mĩaka ya mũndũ mwaganu nĩkũnyiihio
ĩnyiihagio.

- 28 Itanya rĩa mũndũ mũthingu nĩ gĩkeno,
no kũirĩgĩrĩro kĩa mũndũ mwaganu no gĩa
tũhũ.
- 29 Njĩra ya Jehova nĩ rĩũrĩro rĩa andũ arĩa
athingu,
no nĩ mwanangĩko harĩ arĩa mekaga ũũru.
- 30 Mũndũ ũrĩa mũthingu ndarĩ hĩndĩ akaamun-
ywo,
no ũrĩa mwaganu ndagatũũra thĩinĩ wa
bũrũri.
- 31 Kanua ka mũndũ ũrĩa mũthingu karehaga
ũũgĩ,
no rũrĩmĩ rwa ũtũrĩka nĩrũkaniinwo.
- 32 Mĩromo ya mũndũ mũthingu nĩyũũĩ kwaria
ndeto iria ciagĩrĩire,
no kanua ka ũrĩa mwaganu kaaragia o
rũtũrĩko.

11

- 1 Ratiri itarĩ cia ma nĩ kĩndũ kĩrĩ magigi harĩ
Jehova,
no nĩakenagĩra mahiga ma gũthima marĩa
maigananu.
- 2 Rĩrĩa mwĩtĩño woka, ũrũmagĩrĩrwo nĩ thoni,
no kwĩnyiihia kũrehaga ũũgĩ.

- 3 Ūrũngĩrĩru wa arĩa marũgamĩte wega
nĩũmonagĩrĩria njĩra,
no andũ arĩa matarĩ ehokeku,
nĩmanangagwo nĩ ũhinga wao.
- 4 Ūtonga ndũrĩ kĩguni mũthenya wa mang'ũrĩ,
no ũthingu nĩũkũũraga mũndũ kuuma kũrĩ
gĩkuũ.
- 5 Ūthingu wa andũ arĩa matarĩ na ũcuuke
ũmathondekagĩra njĩra nũngarũ,
no andũ arĩa aaganu magũithagio nĩ wa-
ganu wao ene.
- 6 Ūthingu wa andũ arĩa arũngĩrĩru
nĩũmahonokagia,
no andũ arĩa matarĩ ehokeku nĩmategagwo
nĩ merirĩria mao mooru.
- 7 Hĩndĩ ĩrĩa mũndũ mwaganu aakua, kĩĩrĩgĩrĩro
gĩake nĩgũthira gĩthiraga;
kĩrĩa gĩothe eerĩgĩrĩire kuuma kũrĩ ũhoti
wake gĩtuĩkaga o tũhũ.
- 8 Mũndũ ũrĩa mũthingu nĩahonokagio kuuma
thĩĩna-inĩ,
naguo ũgaacookerera ũrĩa mwaganu.
- 9 Mũndũ ũtetigĩrĩte Ngai nĩanangaga mũndũ
wa itũũra na kanua gake,
no arĩa athingu nĩmetharaga nĩ ũndũ wa
ũmenyo.

- 10 Rĩrĩa andũ arĩa athingu magaacĩra, itũũra
nĩgũkenana rĩkenaga;
rĩrĩa andũ arĩa aaganu maathira, nĩkũrũhio
kũrũũhagio.
- 11 Itũũra inene nĩrĩtũũgagĩrio nĩ ũndũ wa
kĩrathimo kĩa andũ arĩa arũngĩrĩru,
no nĩrĩanangagwo nĩ kanua ka andũ arĩa
aaganu.
- 12 Mũndũ ũtarĩ ũũgĩ wa gũkũũrana maũndũ
anyũrũragia mũndũ wa itũũra rĩake,
no mũndũ ũrĩ na ũtaũku nĩ gwĩkirĩra eki-
ragĩra.
- 13 Mũndũ wa mũhuhu nĩoimagia ndeto cia
ndundu nja,
no mũndũ mwĩhokeku nĩaigaga hito.
- 14 Bũrũri ũngĩaga ũtongoria mwega nĩkũgũa
ũgũũaga,
no ataarani aingĩ matũmaga kũgĩe na
ũhootani kũna.
- 15 Mũndũ ũrĩa ũrũgamagĩrĩra thĩrĩ wa mũndũ
ũngĩ ti-itherũ nĩagathĩnĩka,
no mũndũ ũrĩa wothe wagaga kũrũgamĩrĩra
mũndũ thĩrĩ atũũraga na thayũ.
- 16 Mũndũ-wa-nja mũtaana nĩegĩagĩra gĩtĩio,
no arũme arĩa matarĩ tha no ũtonga
magĩaga nago.

- 17 Mũndũ mũtaana egunaga we mwene,
no mũndũ ũtarĩ tha erehagĩra thĩna we
mwene.
- 18 Mũndũ mwaganu athũkũmaga mũcaara wa
kũmũheenia,
no ũrĩa ũhaandaga ũthingu nĩagethaga
irĩhi rĩa ma.
- 19 Mũndũ ũrĩa mũthingu kũna nĩagatũura
muoyo,
no mũndũ ũrĩa ũrũmagĩrĩra waganu nĩ
gũkua agaakua.
- 20 Andũ arĩa marĩ ngoro ya rūtũrĩko nĩ kĩndũ kĩrĩ
magigi harĩ Jehova,
no nĩakenagio nĩ andũ arĩa njĩra ciao itarĩ
ũcuuke.
- 21 Ti-itherũ mũndũ mwaganu ndakaaga
kũherithio,
no andũ arĩa athingu nĩmakahonokio.
- 22 Mũndũ-wa-nja mũthaka ũtarĩ ũgereri
ahaana ta gĩcũhĩ gĩa thahabu kĩrĩ iniũrũ-inĩ
rĩa ngũrwe.
- 23 Wendi wa mũndũ mũthingu ũrĩkagĩrĩria o
wega-inĩ,
no kĩrĩgĩrĩro kĩa mũndũ ũrĩa mwaganu
kĩrĩkagĩrĩria mang'ũrĩ-inĩ.
- 24 Kũrĩ mũndũ ũheanaga na ũtaana, nake
agakĩrĩrĩria kũgĩa na indo;

ũngĩ atuĩkaga mũkarĩ mũno, no agathiĩ o na mbere gũthĩĩna.

- 25 Mũndũ mũtaana nĩakagaacĩra;
ũrĩa ũnyootoraga arĩa angĩ o nake mwene nĩakanyootorwo.
- 26 Mũndũ ũrĩa ũregaga kwenderia andũ mbe-
mbe iria aigĩte nĩarumagwo nĩ andũ,
no mũndũ ũrĩa ũciendagia, kĩrathimo
kĩrĩkoragwo mũtwe-inĩ wake.
- 27 Mũndũ ũrĩa ũcaragia maũndũ mega arĩonaga
o wega,
no ũrĩa ũcaragia maũndũ mooru no mo
marĩmũkoraga.
- 28 Mũndũ ũrĩa wothe wĩhokaga ũtonga wake
nĩkũgũa akaagũa,
no arĩa athingu makaagaacĩra ta ithangũ
rĩrĩa iruru.
- 29 Mũndũ ũrĩa ũnyamaragia mũciĩ wake akaa-
gaya o rũhuho,
nake mũndũ mũkĩĩgu agaatuĩka ndungata
ya ũrĩa mũũgĩ.
- 30 Maciaro ma andũ arĩa athingu nĩ mũtĩ wa
muoyo,
nake mũndũ ũrĩa mũũgĩ nĩaguucagĩrĩria
ngoro cia andũ.
- 31 Angĩkorwo andũ arĩa athingu nĩmarĩhagwo
marĩ gũkũ thĩ-rĩ,

githĩ arĩa matetigĩrĩte Ngai na arĩa ehia
matikarĩhwo makĩria!

12

- 1 Mũndũ ũrĩa wothe wendete ũtaaro nĩendete
ũmenyi,
no ũrĩa ũthũire gũkaanio nĩ mũndũ
mũkĩngu.
- 2 Mũndũ ũrĩa mwega nĩatugagwo nĩ Jehova,
no mũndũ mwara Jehova amũtuaga mũndũ
mwĩhia.
- 3 Mũndũ ndangĩhota kwĩhaanda na maũndũ ma
waganu,
no ũrĩa mũthingu ndangĩenyenyeka.
- 4 Mũtumia ũrĩa ngatha nĩwe thũmbĩ ya
mũthuuri wake,
no mũtumia ũconorithagia mũthuuri wake
atariĩ ta ũbuthu mahĩndĩ-inĩ make.
- 5 Mĩbango ya andũ arĩa athingu nĩ ya kĩhooto,
no ũtaaro wa andũ arĩa aaganu nĩ wa
maheeni.
- 6 Ndeto cia andũ arĩa aaganu nĩ cia kuohia andũ
mamaite thakame,
no mĩario ya andũ arĩa arũngĩrĩru
nĩmahonokagia.
- 7 Andũ aaganu mang'aũranagio magathira biũ,

no nyũmba ya mũndũ ũrĩa mũthingu
ĩtũũraga ĩrĩ nũmu.

8 Mũndũ agaathagĩrĩrio kũringana na ũũgĩ
wake,
no andũ marĩ meciiria mogomu
nĩmamenagwo.

9 Kaba mũndũ ũrĩa wonagwo ta atarĩ bata no nĩ
arĩ ndungata,
gũkĩra ũrĩa wĩtuaga atĩ nĩ mũndũ wa bata,
na ndarĩ gĩa kũrĩa.

10 Mũndũ mũthingu nĩamenyagĩrĩra muoyo wa
nyamũ yake,
no maũndũ marĩa ma tha ma ũrĩa mwaganu
nĩ ma kũnyariirana.

11 Mũndũ ũrĩa ũrĩmaga mũgũnda wake
nĩarĩkoragwo na irio nyingĩ,
no ũrĩa ũhanyũkanagia na maũndũ ma
tũhũ nĩagĩte gũkũũrana maũndũ.

12 Arĩa aaganu meriragĩria indo iria itahĩtwo nĩ
andũ arĩa ooru,
no mĩri ya arĩa athingu nĩgaacagĩra.

13 Mũndũ mũũru ategagwo nĩ mĩario ya wĩhia
wake,
no mũndũ mũthingu nĩahonokaga kuuma
thĩina-inĩ.

- 14 Mũndũ n̄aiyũragwo n̄i maciaro mega ma kanua gake,
ti-itherũ, o ta ũrĩa agunagwo n̄i wĩra wa moko make.
- 15 Njĩra ya mũndũ mũkĩngu yonekaga yagĩrĩire harĩ we,
no mũndũ mũũgĩ n̄iathikagĩrĩria mataaro.
- 16 Mũndũ mũkĩngu onanagia marakara make o rĩmwe,
no mũndũ mũbaarĩrĩri aarumwo ndatin-danagĩrĩra.
- 17 Mũira wa ma arutaga o ũira wa ma,
no mũira ũtarĩ wa ma aaragia maheeni.
- 18 Ciugo iteciirĩtio itheecaga ta rũhiũ rwa njora,
no rũrĩmĩ rwa mũndũ ũrĩa mũũgĩ n̄ikũhonia rũhonagia.
- 19 Mĩromo ĩrĩa yaragia ma ĩtũũraga nginya tene,
no rũrĩmĩ rwa maheeni n̄i rwa kahinda o kanini.
- 20 Ngoro cia arĩa mathugundaga gwĩka ũũru ciyũrĩtwo n̄i maheeni,
no gĩkeno n̄i kĩa andũ arĩa matũmaga thayũ ũgaacĩre.
- 21 Gũtirĩ ũũru ũngĩkora andũ arĩa athingu,
no arĩa aaganu maiyũrĩtwo n̄i thĩna.

- 22 Mĩromo ĩrĩa ĩheenanageria nĩ kĩndũ kĩrĩ magigi harĩ Jehova,
no nĩakenagio nĩ andũ arĩa maaragia ma.
- 23 Mũndũ mũbaarĩriri nĩahithaga ũmenyi wake,
no ngoro cia andũ arĩa akĩigu ĩmemerekagia ũrimũ.
- 24 Moko ma mũndũ ũrĩ kĩyo nĩmo magaathana,
no kĩgũta gĩkaarutithio wĩra wa ũkombo.
- 25 Ũritũ wa ngoro nĩũhatagĩrĩria mũndũ,
no ciugo njega nĩitũmaga akene.
- 26 Mũndũ mũthingu nĩataaraga arata ake,
no njĩra ya arĩa aaganu nĩ kũmahĩthia ĩmahĩthagia.
- 27 Mũndũ kĩgũta o na ndahĩhagia nyama cia ũguĩmi wake,
no mũndũ ũrĩ kĩyo onaga indo ciake irĩ cia goro.
- 28 Muoyo wonekaga na njĩra ya ũthingu;
na njĩra-inĩ ĩyo-rĩ, kũrĩ muoyo ũtagaathira.

13

- 1 Mwana mũũgĩ nĩathikagĩrĩria ũrutani wa ithe,
no mũnyũrũrania ndathikagĩrĩria agĩkaanio.

- 2 Mündũ nĩakenagĩra maciaro mega ma kuuma kanua gake,
no mündũ ũrĩa ũtarĩ mwĩhokeku eeriragĩria haaro.
- 3 Mündũ ũrĩa ũmenyagĩrĩra kanua gake nĩ muoyo wake amenyagĩrĩra,
no ũrĩa ũhiũhaga kwaria nĩakanangĩka.
- 4 Ngoro ya kīgũũta ĩririragĩria na ndĩone kĩndũ,
no merirĩria ma mündũ ũrĩ kĩyo nĩmakahingio.
- 5 Mündũ mũthingu nĩathũire ũhoro ũtarĩ wa ma,
no mündũ mwaganu ekaga maũndũ ma thoni na ma njono.
- 6 Ũthingu ũgitagĩra mündũ ũrĩa mūrũngĩrĩru,
no waganu nĩũng'aũranagia mündũ mwĩhia.
- 7 Kũrĩ mündũ wĩtuaga gĩtonga, no ndarĩ kĩndũ;
kũrĩ ũngĩ wĩtuaga mũthĩĩni, no arĩ na ũtonga mũnene.
- 8 Ũtonga wa mündũ wahota gũkũũra muoyo wake,
no mündũ mũthĩĩni ndaiguaga akĩhĩtĩrwo.
- 9 Ũtheri wa mündũ mũthingu waaraga ũgacangarara,

no tawa wa mündũ mwaganu nĩkũhorio
ũhoragio.

- 10 Mwĩtĩio ũciaraga njũgitano,
no ũũgĩ wonekaga harĩ arĩa metĩkagĩra
gũtaarwo.
- 11 Mbeeca itarĩ cia wĩhokeku ithiiaga igĩthiraga,
no ũrĩa ũcookanagĩrĩria mbeeca tũnini o
tũnini nĩatũmaga ciongerereke.
- 12 Ũndũ mũtaanye ũngĩkario mũno
nĩũrwaragia mündũ ngoro,
no kĩrĩgĩrĩro kĩhingĩtio gĩtuĩkaga ta mũtĩ
wa muoyo.
- 13 Mündũ ũrĩa ũthũire ũrutani nĩeyũnũhaga,
no ũrĩa ũtĩaga maathani nĩakaheo kĩheo.
- 14 Ũrutani wa mündũ ũrĩa mũũgĩ nĩ gĩthima kĩa
muoyo,
ũhũndũraga mündũ kuuma mĩtego-inĩ ya
gĩkuũ.
- 15 Gũtaũkĩrwo wega nĩ maũndũ gũtũmaga
mündũ endeke,
no njĩra ya arĩa matarĩ ehokeku ti hũthũ.
- 16 Mündũ o wothe mwĩbaarĩrĩri ekaga maũndũ
make na ũmenyi,
no mündũ mũkĩĩgu aguũragia ũrimũ wake.
- 17 Mũtũmwo mwaganu atoonyaga thĩĩna-inĩ,

no mūtũmwo mwĩhokeku nĩarehaga
kĩhonia.

18 Mũndũ ũrĩa ũregaga gũtaarwo anyiitagwo nĩ
thĩna na thoni,
no mũndũ ũrĩa wĩtikagĩra gũkaanio
atuĩkaga wa gũtĩio.

19 Ũndũ mwĩrirĩrie wakinyanĩra ũiguithagia
ngoro wega,
no andũ akĩĩgu monaga kũhutatĩra ũũru ta
ũndũ ũrĩ magigi.

20 Mũndũ ũrĩa ũceeraga na arĩa oogĩ
akĩragĩrĩria kũũhĩga,
no ũrĩa ũtwaranaga na mũndũ mũkĩĩgu
onaga o ũũru.

21 Mũtino ũthingataga mũndũ ũrĩa mwĩhia,
no ũgaacĩru nĩ kĩheo kĩa arĩa athingu.

22 Mũndũ mwega atigagĩra ciana cia ciana ciake
igai,
no ũtonga wa mũndũ mwĩhia ũigagĩrwo
andũ arĩa athingu.

23 Mũgũnda wa mũndũ mũthĩni no ũciare irio
nyingĩ,
no kwaga kĩhooto gũciniinaga ciothe.

24 Mũndũ ũrĩa ũigaga rũthanju thĩ nĩ mwana
wake athũire,
no ũrĩa wendete mwana wake
nĩamũherithagia.

25 Andũ arĩa athingu marĩaga makahũũna,
no nda ya mũndũ mwaganu ñikaraga o
ĩhũtiĩ.

14

1 Mũtumia mũũgĩ nĩ gwaka akaga nyũmba yake,
no mũtumia mũkĩigu nĩgũtharia atharagia
nyũmba yake na moko make mwene.

2 Mũndũ ũrĩa ũthiia na mũthiire mĩrũngĩrĩru
nĩwe mwĩtigĩri Jehova,
no ũrĩa mũthiire yake ãrĩ mĩhĩtanu
nĩamũmenete.

3 Mĩario ya mũndũ mũkĩigu nĩ rũthanju rwa
kũmũhũũra,
no mĩromo ya arĩa oogĩ nĩmagitagĩra.

4 Kũrĩa gũtarĩ ndegwa mĩharatĩ ãkoragwo ãrĩ
mĩtheru,
no maciaro maingĩ moimanaga na hinya wa
ndegwa.

5 Mũira mwĩhokeku ndaheenana, agia,
no mũira wa maheeni aaragia o maheeni.

6 Mũnyũrũrania acaragia ũũgĩ na ndangĩwona,
no kũgĩa na ũmenyo nĩ ũhũthũ kũrĩ mũndũ
ũrĩa ũkũũranaga maũndũ.

7 Ikara kũraya na mũndũ mũkĩigu,
nĩgũkorwo ndũrĩ ũmenyo ũngĩona kuuma
mĩromo-inĩ yake.

- 8 Ūũgĩ wa arĩa abaarĩrĩri nĩũtũmaga mamenye
ũhoru wa njĩra ciao,
no ũrimũ wa andũ arĩa akĩigu
nĩũmahĩtithagia.
- 9 Andũ arĩa akĩigu manyũrũragia horohio ya
mehia,
no ũtugi wonekaga harĩ arĩa arũngĩrĩru.
- 10 Ngoro o yothe nĩyũũĩ ũrũrũ wayo,
o na gĩkeno-inĩ kĩayo gũtirĩ mũndũ
ũngĩnyiitanĩra nayo.
- 11 Nyũmba ya mũndũ mwaganu nĩkanangwo,
no hema ya mũndũ mũrũngĩrĩru
nĩkagaacĩra.
- 12 Kũrĩ njĩra mũndũ onaga ta yagĩrĩire,
no marigĩrĩrio mayo yerekagĩria mũndũ o
gĩkuũ-inĩ.
- 13 O na hĩndĩ ya gũtheka ngoro no ĩkorwo
ĩgĩtuura,
na gĩkeno no kĩrigĩrĩrie na kĩahe.
- 14 Andũ arĩa matarĩ ehokeku nĩmakarĩhwo kũna
nĩ ũndũ wa mĩthĩire yao,
nake mũndũ mwega aheo kĩaheo kũringana
na mĩthĩire yake.
- 15 Mũndũ ũtarĩ ũũgĩ etĩkagia ũndũ o wothe,
no mũndũ mũbaarĩrĩri nĩacũũranagia
ũhoru wa makinya make.

- 16 Mũndũ mũũgĩ n̄ietigagĩra Jehova na akeherera ũũru,
no mũndũ mũkĩigu ekaga maũndũ na
kwĩgerera atekũmenyerera ũndũ.
- 17 Mũndũ ũhiũhaga kũrakara ekaga maũndũ ma
ũrimũ,
nake mũndũ mwara n̄iamenagwo.
- 18 Andũ arĩa matarĩ ũũgĩ magayaga ũrimũ,
no arĩa abaarĩriri mahumbagwo thũmbĩ ya
ũmenyo.
- 19 Andũ arĩa ooru n̄imakainamĩrĩra harĩ arĩa
ega,
na arĩa aaganu mainamĩrĩre ihingo-inĩ cia
arĩa athingu.
- 20 Andũ arĩa athĩini mathũũragwo o na n̄ andũ
a itũũra rĩao,
no itonga irĩ arata aingĩ.
- 21 Mũndũ ũrĩa ũmenaga mũndũ wa itũũra rĩake
n̄ kwĩhia ehagia,
no kũrathimwo n̄ ũrĩa ũiguagĩra athĩini
tha.
- 22 Andũ arĩa mathugundaga ũũru githĩ ti njĩra
mahĩtagia?
No arĩa mabangaga maũndũ mega monaga
ūtugi na wĩhokeku.
- 23 Wĩra wothe wa hinya ũrehaga uumithio,
no m̄ario m̄theri ĩrehaga o ũthĩini.

- 24 Ūtonga wa andũ arĩa oogĩ nĩguo thũmbĩ yao,
no ūrimũ wa andũ akĩigu ūciaraga ūrimũ.
- 25 Mũira mwĩhokeku nĩahonokagia mĩoyo,
no mũira wa maheeni nĩ mũheenania.
- 26 Mũndũ ūrĩa wĩtigagĩra Jehova arĩ na kĩhitho
kĩrũmu,
o na ciana ciake nĩho irĩũragĩra.
- 27 Gwĩtigĩra Jehova nĩ gĩthima kĩa muoyo,
kũhũndũraga mũndũ kuuma mĩtego-inĩ ya
gĩkuũ.
- 28 Ūingĩ wa andũ nĩguo riiri wa mũthamaki,
no mũnene ūtarĩ andũ a gwatha nĩ
mwanangĩku.
- 29 Mũndũ mũkirĩrĩria arĩ ūmenyo mũingĩ,
no mũndũ ūhiũhaga kũrakara onanagia
ũrimũ.
- 30 Ngoro irĩ na thayũ iheaga mwĩrĩ muoyo,
no ūiru ūbuthagia mahĩndĩ.
- 31 Mũndũ ūrĩa ūhinyagĩrĩria athĩni nĩkũnyarara
anyararaga Ūrĩa wamombire,
no ūrĩa wothe ūiguagĩra athĩni tha, nĩ Ngai
atĩaga.
- 32 Rĩrĩa mũtino woka, arĩa aaganu matungu-
managio thĩ,

no arĩa athingu, o na gĩkuũ-inĩ makoragwo
marĩ na rĩũĩro.

33 Ũũgĩ nĩ ũikaraga ngoro-inĩ ya ũrĩa ũũĩ
gũkũũrana maũndũ,
o na gatagatĩ ka irimũ nĩwĩmenyithanagia.

34 Ũthingu nĩgũtũũgĩria ũtũũgagĩria rũrĩrĩ,
no mehia nĩ gĩconoko harĩ andũ o othe.

35 Mũthamaki nĩakenagio nĩ ndungata njũgĩ,
no nĩang'ũrĩkagio nĩ ndungata írĩa
ĩmũconorithagia.

15

1 Icookio rĩa ũhooreri nĩrĩheragia mang'ũrĩ,
no kiugo kĩa ũũru kĩarahũraga marakara.

2 Rũrĩmĩ rwa mũndũ ũrĩa mũũgĩ
rũgaathagĩrĩria ũmenyo,
no kanua ka mũndũ mũkĩĩgu gathothokaga
ũrimũ.

3 Maitho ma Jehova marĩ kũndũ guothe,
magacũthagĩrĩria andũ arĩa aaganu o na
arĩa eega.

4 Rũrĩmĩ rũrĩa rũrehaga kĩhonia nĩ ta mũtĩ wa
muoyo,
no rũrĩmĩ rwa maheeni rũthuthaga ngoro.

5 Mũndũ mũkĩĩgu aregaga ũtaaro wa ithe,

no mündũ ũrĩa wĩtikagĩra kũrũngwo
onanagia ũbaarĩrĩri.

6 Nyũmba ya mündũ mũthingu ĩkoragwo na
kĩgĩĩna kĩnene,
no uumithio wa andũ aaganu ũmarehagĩra
thĩĩna.

7 Mĩromo ya andũ arĩa oogĩ ĩtambagia o ũũgĩ,
no tiguu ngoro cia andũ arĩa akĩĩgu ciĩkaga.

8 Igongona rĩa andũ arĩa aaganu nĩ kĩndũ kĩrĩ
magigi harĩ Jehova,
no mahooya ma mündũ ũrĩa mũrũngĩrĩru
nĩamakenagĩrĩra.

9 Njĩra cia andũ arĩa aaganu nĩ kĩndũ kĩrĩ magigi
harĩ Jehova,
no nĩendete andũ arĩa mathingataga
ũthingu.

10 Iherithia rĩtarĩ rĩa tha rĩetereire mündũ ũrĩa
ũtigĩte njĩra,
na mündũ ũrĩa ũthũire kũrũngwo
nĩagaakua.

11 Gĩkuũ na Mwanangĩko ciikaraga ciĩyanĩkĩte
mbere ya Jehova,
ĩ nacio ngoro cia andũ-rĩ, ikĩĩanĩkĩte atĩa!

12 Mũnyũrũrania nĩathũire kũrũngwo;
ndangĩhooya kĩrĩra kũrĩ ũrĩa mũũgĩ.

- 13 Ngoro ngeni itũmaga gĩthiithi gĩthere,
no ruo rwa ngoro rũthuthaga roho.
- 14 Ngoro ĩrĩ na gũkũũrana maũndũ nĩmaathaga
ũmenyo,
no kanua ka mũndũ mũkĩĩgu kehũũnagia
na ũrimũ.
- 15 Matukũ mothe ma andũ arĩa ahatĩrĩrie nĩ ma
thĩĩna,
no ngoro ĩrĩa njanjamũku ĩkoragwo na ndĩa
hĩndĩ ciothe.
- 16 Nĩ kaba kĩndũ kĩnini hamwe na gwĩtigĩra
Jehova,
gũkĩra ũtonga mũnene ũrĩ na kĩnyariirĩko.
- 17 Nĩ kaba kũrĩa rwĩga rwa nyeni harĩa harĩ
wendo,
gũkĩra kũrĩa njaũ noru harĩa harĩ na
rũthũũro.
- 18 Mũndũ ũhiũhaga kũrakara aarahũraga
ngarari,
no mũndũ mũkirĩrĩria nĩkũhooreria ahoor-
agĩria haaro.
- 19 Njĩra ya kĩgũũta nĩkũhingwo ĩhingĩtwo na
mĩĩgua,
no njĩra ya mũndũ mũrũngĩrĩru nĩ njĩra
njarĩ.
- 20 Mwana mũũgĩ atũmaga ithe akene,
no mũndũ mũkĩĩgu nĩ nyina anyararaga.

- 21 Ūrimũ ūkenagia mũndũ ūrĩa ūtooĩ
gũkũũrana maũndũ,
no mũndũ ūrĩa mũkuũku nĩarũngagĩrĩria
mĩthĩire yake.
- 22 Mĩbango nĩthaataga nĩ kwaga kĩrĩra,
no kũrĩ na ataarani aingĩ mĩbango
nĩgaacagĩra.
- 23 Mũndũ nĩaiguaga gĩkeno agĩcookia ūhoro
ũrĩa wagĩrĩire,
nakĩo kiugo kĩarĩtio ihinda rĩrĩa rĩagĩrĩire,
kaĩ nĩ kĩega-ĩ!
- 24 Harĩ mũndũ ūrĩa mũũgĩ njĩra ya muoyo
ĩrorete na igũrũ,
ĩmũgirie gũikũrũka mbĩrĩra-inĩ.
- 25 Jehova nĩamomoraga nyũmba ya mũndũ ūrĩa
mwĩtĩĩ,
no nĩamenyagĩrĩra mĩhaka ya mũtumia wa
ndigwa.
- 26 Mecirĩa ma mũndũ mwaganu nĩ kĩndũ kĩrĩ
magigi harĩ Jehova,
no mecirĩa ma andũ arĩa atheru
nĩmamũkenagia.
- 27 Mũndũ mũkoroku arehagĩra nyũmba yake
thĩĩna,
no ūrĩa ūthũire mahaki nĩagatũũra muoyo.

- 28 Ngoro ya mündũ mũthingu nĩthimaga ma-cookio mayo,
no kanua ka mündũ mwaganu gathothokaga ũũru.
- 29 Jehova aikaraga haraaya na andũ arĩa aaganu,
no nĩaiguaga mahooya ma andũ arĩa athingu.
- 30 Gũtheria gĩthiithi nĩkũrehagĩra ngoro gĩkeno,
naguo ũhoru ũrĩa mwega nĩwĩkĩraga mahĩndĩ hinya.
- 31 Mündũ ũrĩa ũthikagĩrĩria ikaanania rĩrĩa rĩrehaga muoyo
nĩagatũũrania na andũ arĩa oogĩ.
- 32 Mündũ ũrĩa ũregaga kũigua agĩkaanio nĩ
kwĩnyarara enyararaga we mwene,
no mündũ ũrĩa wothe wĩtikagĩra kũrũngwo agĩaga na ũtaũku.
- 33 Gwĩtigĩra Jehova nĩkuo kũheaga mündũ ũũgĩ,
nakuo kwĩnyiihia gũtongoragia gĩtĩo.

16

- 1 Mĩbango ya ngoro nĩ ya mündũ,
no icookio rĩa rũrĩmĩ riumaga harĩ Jehova.
- 2 Mündũ onaga mĩthiĩre yake yothe ĩrĩ mĩega,
no Jehova nĩwe ũthimaga matanya.

- 3 Rekagĩrĩria Jehova maũndũ mothe marĩa
ũrĩkaga,
nayo mĩbango yaku nĩrĩgaacagĩra.
- 4 Jehova ombire indo ciothe irĩ na gĩtũmi gĩacio,
ĩĩ-ni, o na arĩa aaganu aamoombire nĩ ũndũ
wa mũthenya wa thĩina.
- 5 Mũndũ wothe wa ngoro ya mwĩtĩio nĩ kĩndũ
kĩrĩ magigi harĩ Jehova.
Menyai na ma atĩrĩ, ndakaaga kũherithio.
- 6 Mehia nĩmahorohagĩrio nĩ wendo na
wĩhokeku,
na nĩ ũndũ wa gwĩtigĩra Jehova-rĩ, mũndũ
nĩheragĩra ũũru.
- 7 Rĩrĩa mĩthiire ya mũndũ yakenia Jehova-rĩ,
atũmaga o na thũ ciake itũũranie nake na
thayũ.
- 8 Kaba indo nini cionekete na njĩra ya ũthingu,
gũkĩra uumithio mũnene ũtarĩ wa kĩhooto.
- 9 Mũndũ nĩabangaga na ngoro mũthiire wake,
no Jehova nĩwe ũroragia makinya make
kũrĩa ekũgerera.
- 10 Mĩromo ya mũthamaki yaragia ũhoru taarĩ
ndũmĩrĩri,
na kanua gake gatiagĩrĩrwo kuogomia
kĩhooto.

- 11 Igeri na ratiri cia ma nĩ cia Jehova;
mahiga mothe ma gũthima marĩa marĩ
mũhuko-rĩ, o namo no wĩra wake.
- 12 Kũrĩ athamaki-rĩ, gwĩka ũũru nĩ ũndũ ũrĩ
magigi,
nĩgũkorwo gĩtĩ kĩa ũnene kĩhaandaga nĩ
ũndũ wa ũthingu.
- 13 Athamaki nĩmakenagĩra mĩromo ĩrĩa yaragia
ma;
nĩ marĩ bata na mũndũ waragia ũhoru wa
ma.
- 14 Mang'ũrĩ ma mũthamaki nĩ ta mūtũmwo wa
gĩkuũ,
no mũndũ mũũgĩ nĩakamahooreria.
- 15 Gũthererwo gĩthiithi nĩ mũthamaki nĩ muoyo;
ũtuigi wake ũtariĩ ta itu rĩa mbura ĩrĩa
ĩkũragia irio.*
- 16 Hĩ! Kaĩ kũgĩa ũũgĩ nĩ kwegu gũkĩra thahabu-ĩ,
gũthuura ũtaũku gũgakĩra kũgĩa na betha!
- 17 Njĩra njariĩ ya arĩa arũngĩrĩru yeheragĩra
ũũru;
mũndũ ũrĩa ũmenyagĩrĩra mĩthiire yake nĩ
muoyo wake mwene agitagĩra.
- 18 Mwĩtĩio ũrũmagĩrĩrwo nĩ mwanangĩko,

* **16:15** Mbura ĩno ya gũkũria irio nĩrehaga kũgaacĩra na gĩkeno.

roho wa mwĩtũũgĩrio ũkarũmĩrĩrwo nĩ kũgũa.

- 19 Nĩ kaba roho wa kwĩnyiihia na gũkorwo hamwe na arĩa ahinyĩrĩrie, gũkĩra kũgayana indo cia ndaho na arĩa etĩii.
- 20 Mũndũ ũrĩa ũrũmbũyagia mataaro nĩagaacagĩra, na kũrathimwo nĩ mũndũ ũrĩa wĩhokaga Jehova.
- 21 Arĩa oogĩ ngoro-inĩ metagwo akũũrani maũndũ, na ciugo njega itũũgagĩria ũtaaro.
- 22 Ũtaũku nĩ gĩthima kĩa muoyo kũrĩ arĩa marĩ nago, no ũrimũ ũrehaga iherithia kũrĩ andũ arĩa akĩigu.
- 23 Ngoro ya mũndũ mũũgĩ nĩyo itongoragia kanua gake, nayo mĩromo yake itũũgagĩria ũtaaro.
- 24 Ndeto njega nĩ igua rĩa ũũkĩ, irĩ mũrĩo ngoro-inĩ, na harĩ mahĩndĩ nĩ ũgima.
- 25 Kũrĩ njĩra mũndũ onaga ta yagĩrĩire, no marigĩrĩrio mayo yerekagĩra gĩkuũ-inĩ.

- 26 Kũhũũta kwa mũruti wa wĩra nĩkwo
kũmũteithagia,
ng'aragu yake nĩyo ãmũtindĩkaga.
- 27 Kĩmaramari gĩthugundaga ũũru,
na mũario yakĩo nĩ ta mwaki wa gũcina.
- 28 Mũndũ mwaganu arehaga ngarari,
na mũhuhu ũtigithanagia andũ marĩ ũrata
mũnene.
- 29 Mũndũ wa haaro aheenagĩrĩria mũndũ wa
itũũra rĩake,
akamũtongoria njĩra-inĩ ãtarĩ njega.
- 30 Mũndũ ũrĩa uunagĩra andũ riitho akoragwo
agĩthugunda waganu,
ũrĩa ũtembanagia mũromo akoragwo
agĩthugunda ũũru.
- 31 Mbuĩ nĩ thũmbĩ ya riiri;
cionekaga nĩ ũndũ wa mũtũũrĩre wa
ũthingu.
- 32 Nĩ kaba mũndũ mũkirĩrĩria gũkĩra njamba ya
ita,
na nĩ kaba mũndũ ũrĩa ũrigagĩrĩria
marakara make gũkĩra ũrĩa wĩnyitagĩra
itũũra inene.
- 33 Mĩtĩ ãcuukagĩrwo maru-inĩ,
no itua o rĩothe riumaga kũrĩ Jehova.

17

- ¹ Nĩ kaba kĩenyũ kĩũmũ kĩa mũgate kũndũ kũrĩ
na thayũ na ũhooreri,
gũkĩra nyũmba ñyũrĩte ndĩa no ãrĩ na ngũĩ.
- ² Ndongata ãrĩ na ũũgĩ ãgaatuĩka ya gwatha
mũriũ wa mwene yo ũrĩa ũrehaga njono,
na nĩkegwatĩra igai ãrĩ ta ũmwe wa ariũ a
mwathi wayo.
- ³ Nyũngũ nĩ ya gũthererio betha, na kĩrugutĩro
nĩ gĩa gũthererio thahabu,
no Jehova nĩwe ũgeragia ngoro cia andũ.
- ⁴ Mũndũ mwaganu athikagĩrĩria mĩromo ãrĩa
yaragia waganu;
nake mũndũ wa maheeni athikagĩrĩria
rũrĩmĩ rũrĩa rwaragia maũndũ ma
gũthũkia.
- ⁵ Mũndũ ũrĩa ũthekagĩrĩra athĩni nĩkũmena
amenaga ũrĩa wamombire;
mũndũ ũrĩa ũkenagĩra mũtino ndakaaga
kũherithio.
- ⁶ Ciana cia ciana nĩ thũmbĩ harĩ andũ arĩa akũrũ,
nao aciari nĩo riiri wa ciana ciao.
- ⁷ Mĩario ya bata ndĩagĩrĩire kanua ka mũndũ
mũkĩgu,
na makĩria mĩario ya maheeni ndĩagĩrĩire
mũndũ ũrĩa wathanaga!

- 8 Ihaki rĩhaana ta ihiga rĩa kũrehe mũnyaka kũrĩ
ũrĩa ũhakanaga;
kũrĩa guothe athiiga nĩagaacagĩra.
- 9 Mũndũ ũrĩa ũhumbagĩra ihĩtia nĩ wendo
acaragia,
no ũrĩa ũcookagĩra ũhoru atigithanagia
andũ marĩ ũrata mũnene.
- 10 Kũrũithio nĩgũkenagia mũndũ ũrĩa
ũkũũranaga maũndũ
gũkĩra iboko igana harĩ mũndũ mũkĩngu.
- 11 Mũndũ mũũru arongooragia o ũremi;
nĩ ũndũ ũcio nĩagatũmĩrwo mũnene ũtarĩ
tha amũũkĩrĩre.
- 12 Nĩ kaba gũcemia na nduba ĩtunyĩtwo ciana
ciayo
gũkĩra gũcemia na mũndũ mũkĩngu na
ũrimũ wake.
- 13 Mũndũ angĩrĩha wega na ũũru,
ũũru ndũkeehera nyũmba-inĩ yake.
- 14 Kwambĩrĩria haaro nĩ ta kũhingũrĩra maaĩ
mahingĩrĩrie;
nĩ ũndũ ũcio tiganaga na ũhoru ũcio ngarari
itaanagĩa.
- 15 Gũtuĩra mũndũ mwaganu atĩ ndehĩtie na
gũtuĩra ũrĩa ũtehĩtie atĩ nĩ mwĩhia,
maũndũ macio meerĩ nĩ marĩ magigi harĩ
Jehova.

- 16 Mbeeca nĩ cia bata ũrĩkũ irĩ guoko-inĩ kwa mündũ mũkĩigu, na ndangĩhota kũgũra ũũgĩ, na ndarĩ ngoro ya kwenda gũtaũkĩrwo?
- 17 Mũrata wa mündũ amwendaga hĩndĩ ciothe, nake mũrũ wa nyina na mündũ aciaragwo nĩ ũndũ wa hĩndĩ ya thĩna.
- 18 Mündũ ũtooĩ gũkũũrana maũndũ atuĩkaga wa kũriha thĩirĩ wa mündũ ũngĩ o na akaiga kĩndũ gĩa kũrũgamĩrĩra thĩirĩ wa mündũ wa itũũra rĩake.
- 19 Mündũ ũrĩa wendete haaro nĩ mehia endete; na mündũ ũrĩa wakaga kĩhingo kĩraihi na igũrũ eĩtagĩria wanangĩki.
- 20 Mündũ ũrĩ ngoro ya ũremi ndagaacagĩra; nake mündũ ũrĩa ũrĩ rũrĩmĩ rwa kũheenania agũũaga thĩina-inĩ.
- 21 Kũgĩa na mũriũ mũkĩigu kũrehaga ihooru; ithe wa mündũ mũkĩigu ndarĩ hĩndĩ akenaga.
- 22 Ngoro ngeni nĩ ndawa njega, no roho mũthuthĩku ũng'aragia mahĩndĩ.
- 23 Mündũ mwaganu amũkagĩra ihaki na hitho, nĩguo ogomie ciira wa kĩhooto.
- 24 Mündũ ũkũũranaga maũndũ aikaraga arorete o ũũgĩ,

no maitho ma mündũ mũkĩgu morũũraga
nginya ituri cia thĩ.

- 25 Mwana mũkĩgu arehagĩra ithe kĩaha,
na marũrũ kũrĩ nyina ũrĩa wamũciarire.
- 26 Ti wega kũherithia mündũ ũtekĩte mahĩtia,
kana kũhũũra anene nĩ ũndũ wa ũrũngĩrũru
wao.
- 27 Mündũ ũrĩ na ũmenyo aragia ciugo athimĩte,
nake mündũ ũrĩ na ũtaũku aikaraga ahoor-
eire.
- 28 O na mündũ mũkĩgu angĩkira nĩonagwo arĩ
mũũgĩ,
na akoneka arĩ mũtaũku angĩtumia kanua.

18

- 1 Mündũ ũrĩa ũtendaga gũtũũrania na andũ
arũmagĩrĩra o merirĩria make;
ningĩ areganaga na matua mothe ma ũũgĩ
ũrĩa mũkinyanĩru.
- 2 Mündũ mũkĩgu ndakenagĩra ũtaũku,
no akenagĩra kwaria woni wake mwene.
- 3 Rĩrĩa waganu woka, ũrehaga ũirano,
nacio njono irehaga thoni.
- 4 Ciugo cia kanua ka mündũ nĩ ta ndia ndiku,
no gĩthima kĩa ũũgĩ nĩ karũũĩ gatherũkaga.

- 5 Ti wega gũtĩira andũ arĩa aaganu maũthĩ,
kana kuogomia kĩhooto kĩa arĩa matehĩtie.
- 6 Mĩromo ya mũndũ mũkĩigu ãmũrehagĩra ngũĩ,
nako kanua gake geetagia rũthanju.
- 7 Kanua ka mũndũ mũkĩigu nĩko
kamũthũkagĩria maũndũ,
nayo mĩromo yake nĩ mũtego wa ngoro
yake.
- 8 Ndeto cia mũndũ wa mũhuhu nĩ ta twenyũ
twega twa irio;
tũmerũkaga nginya tũturi-inĩ twa nda tũrĩa
tũrĩ thĩinĩ mũno.
- 9 Mũndũ kīgũũta wĩra-inĩ wake
nĩ wa nyina na ũrĩa wanangaga.
- 10 Rĩitwa rĩa Jehova nĩ mũthiringo ũrĩ hinya;
arĩa athingu moragĩra ho, nao magaikara
marĩ agĩĩre.
- 11 Ũtonga wa andũ arĩa atongu nĩguo itũũra rĩa
rĩa hinya;
meciiiragia nĩ rũthingo rũtangĩhaicĩka.
- 12 Mbere ya mwanangĩko, ngoro ya mũndũ
ĩkoragwo na mwĩtĩio,
no kwĩnyiihia nĩkuo gũtongoragia gĩtĩio.
- 13 Mũndũ ũrĩa ũcookagia ũhoru mbere ya
kũũthikĩrĩria,

ũndũ ũcio nĩ ũrimũ na thoni ciake.

- 14 Roho wa mũndũ nĩguo ũmũũmagĩrĩria rĩrĩa arĩ mũrũaru,
no roho mũthuthĩku nũũ ũngĩhota
kũwĩtiiria?
- 15 Ngoro ya mũndũ mũkũũrani maũndũ
nĩngĩagĩra ũmenyo;
matũ ma arĩa oogĩ nĩmaũcaragĩrĩria.
- 16 Kĩheo mũndũ aheanĩte kĩmuonagia njĩra ya
kũhĩtũkĩra,
gĩkamũkinyia harĩ andũ arĩa anene.
- 17 Mũndũ ũrĩa ũrehaga ciira wake mbere onek-
aga taarĩ we na ma,
o nginya rĩrĩa mũndũ ũrĩa maraciira nake
ooka kũmũũria ciũria.
- 18 Ũcuuki wa mĩtĩ nĩũniinaga ngarari,
na ũgateithũrana andũ eerĩ njamba.
- 19 Mũndũ mũrakarie nĩ mũrũ wa nyina nĩ hinya
kwĩiguithania nake gũkĩra kwĩgwatĩra
itũũra inene rĩirigĩre,
nacio ngarari nĩ ta mĩgĩĩko ĩrĩa ĩhingaga
njeera.
- 20 Nda ya mũndũ nĩhũũnagio nĩ maciaro ma
kanua gake;
nĩaiganagwo nĩ magetha ma mĩromo yake.

- 21 Rũrĩmĩ rũrĩ na hinya wa gwathĩrĩra mũndũ muoyo kana gĩkuũ,
no arĩa marwendete no marĩĩage maciaro maaruo.
- 22 Mũndũ ũrĩa wĩgĩĩagĩra na mũtumia nĩegĩagĩra na kĩndũ kĩega,
na nĩgũtugwo atugĩtwo nĩ Jehova.
- 23 Mũndũ mũthĩĩni athaithanaga aigũrwo tha,
no gĩtonga gĩcookagia ũhoro na ũũru.
- 24 Mũndũ mũceeri na andũ aingĩ aahota kwĩyũnũhithia,
no nĩ kũrĩ mũrata ũnyitanaga na mũndũ gũkĩra mũrũ wa nyina na mũndũ.

19

- 1 Nĩ kaba mũndũ mũthĩĩni ũrĩa ũthiiaga na mũthiĩre ĩtarĩ ũcuuke,
gũkĩra mũndũ mũkĩĩgu waragia waganu.
- 2 Ti wega kũgĩa na kĩyo hatarĩ na ũmenyo,
ningĩ kũhĩkĩka mũno gũtũmaga mũndũ ahĩtie njĩra.
- 3 Ũrimũ wa mũndũ nĩguo wanangaga muoyo wake,
nayo ngoro yake ĩtetagia Jehova.
- 4 Ũtonga nĩwongagĩrĩra mũndũ arata aingĩ,
no mũndũ mũthĩĩni nĩheragĩrwo nĩ mũratawe.

- 5 Mũira wa maheeni ndakaaga kũherithio,
na ũrĩa ũitũrũraga maheeni ndageethara.
- 6 Andũ aingĩ macaragia ũrĩa mangĩendwo nĩ
mũnene,
na mũndũ mũheani iheo-rĩ, nĩ mũrata wa
andũ othe.
- 7 Angĩkorwo mũndũ mũthĩni nĩatiganagio nĩ
andũ ao othe-rĩ,
ĩ nao arata ake mangĩkĩmwĩtheema atĩa!
O na angĩmathingata akĩmathaithaga,
nĩmethiĩrĩire, matirĩ ho.
- 8 Mũndũ ũrĩa wĩgĩagĩra na ũũgĩ nĩ ngoro yake
mwene endete;
ũrĩa ũkenagĩra ũtaũku nĩagaacagĩra.
- 9 Mũira wa maheeni ndakaaga kũherithio,
na ũrĩa ũitũrũraga maheeni nĩakoorwo nĩ
muoyo.
- 10 Gũtiagĩrĩire mũndũ mũkĩigu gũikaraga egan-
garĩte;
gũkĩrĩ ũũru makĩria ngombo gwatha anene!
- 11 Ũũgĩ wa mũndũ nĩũmũheaga ũkirĩrĩria,
riiri wake nĩkũrekerera andũ arĩa angĩ
mahĩtia mao.
- 12 Marakara ma mũthamaki nĩ ta mũraramo wa
mũrũũthi,
no ũtugi wake nĩ ta ime rĩrĩ nyeki-inĩ.

- 13 Mwana mūkĩigu nĩ mwanangĩko harĩ ithe,
na mūtumia wa haaro ahaana ta maaĩ
maratata mategũtigithĩria.
- 14 Nyũmba na ũtonga igayagwo kuuma kũrĩ
aciari,
no mūtumia mũbaarĩrĩri maũndũ oimaga
kũrĩ Jehova.
- 15 Ūgũũta ũrehaga toro mũnene,
na mũndũ gĩthayo arĩagwo nĩ ng'aragu.
- 16 Mũndũ ũrĩa wathĩkagĩra maathani-rĩ, nĩ
muoyo wake amenyagĩrĩra,
no ũrĩa ũtoonaga bata wa kũmenyerera
mĩthĩre yake nĩagaakua.
- 17 Mũndũ ũrĩa ũiguagĩra athĩĩni tha nĩ Jehova
akombagĩra indo,
nake Jehova nĩakamũrĩha nĩ ũndũ wa ũrĩa
ekĩte.
- 18 Rũithagia mũrũguo hĩndĩ ĩrĩa kũrĩ na
kĩĩrĩgĩrĩro;
tiga kwenda gũtũma akooragwo.
- 19 Mũndũ wa marakara mahiũ no nginya
aherithio;
ũngĩmũteithũra rĩmwe no nginya
ũkaamũteithũra rĩngĩ.
- 20 Thikĩrĩria mataaro na wĩtĩkĩre ũrutani,
marigĩrĩrio-inĩ nĩũgaatuĩka mũndũ mũũgĩ.

- 21 Mĩbango ya ngoro ya mũndũ nĩ mũingĩ,
no muoroto wa Jehova noguo ũkaahinga.
- 22 Kĩrĩa mũndũ eriragĩria nĩ wendo ũrĩa
ũtathiraga,
nĩ kaba gũthĩna gũkĩra mũndũ wa maheeni.
- 23 Gwĩtigĩra Jehova gũkinyagia mũndũ muoyo-
inĩ:
Hĩndĩ ĩyo mũndũ akahurũka aiganĩire, atarĩ
na thĩna.
- 24 Kĩgũuta kĩrikagia guoko gwakĩo thaani-inĩ;
gĩgakĩremwo o na nĩgũgũcookia kanua!
- 25 Hũũra mũnyũrũrania, nao arĩa mateciiragia
merute kũgĩa na ũbaarĩrĩri;
kaania mũkũũrani maũndũ, na
nĩekuongerera ũmenyo.
- 26 Mũndũ ũrĩa ũtunyaga ithe indo na akaingata
nyina,
nĩ mwana wa kũrehe thoni na gĩconoko.
- 27 Mũrũ wakwa, ũngĩtiga gũthikĩrĩria mataaro-
rĩ,
nĩũkoora njĩra ũtigane na ciugo cia
ũmenyo.
- 28 Mũira wa kũhakwo anyũrũragia kĩhooto,
na kanua ka mũndũ mwaganu kameragia o
ũũru.
- 29 Maherithia maigĩirwo anyũrũrania,

nacio iboko ikaigĩrwo mĩgongo ya andũ arĩa akĩĩgu.

20

- 1 Ndibei nĩ mũnyũrũrania, na njoohi nĩ mũndũ wa ngũĩ;
mũndũ ũrĩa ũhĩtithagio nĩcio ti mũũgĩ.
- 2 Mang'ũrĩ ma mũthamaki nĩ ta mũraramo wa mũrũũthi;
ũrĩa ũmũrakaragia nĩ muoyo wake ateaga.
- 3 Gwĩtheema ngũĩ kũrehagĩra mũndũ gĩtĩio,
no mũndũ o wothe mũkĩĩgu ahiũhaga kũũgitana.
- 4 Kĩgũũta gĩticimbaga hĩndĩ ya irĩma;
nĩ ũndũ ũcio hĩndĩ ya magetha gĩathiĩ
kũmaatha gĩtirĩ kĩndũ kionaga.
- 5 Muoroto wa ngoro ya mũndũ nĩ ta maaĩ ma ndia ndiku,
no mũndũ ũrĩ na ũtaũku nĩamatahaga.
- 6 Andũ aingĩ metuaga marĩ na wendo ũtangĩthira,
no mũndũ mwĩhokeku-rĩ, nũũ ũngĩmuona?
- 7 Mũndũ mũthingu atũũraga mũtũũrĩre ũtarĩ ũcuuke;
kũrathimwo-rĩ, nĩ ciana ciake iria atigaga.

- 8 Rĩrĩa mũthamaki aikarĩra gĩtĩ gĩaake kĩa ũnene atue ciira,
maitho make mathũngũrũraga ũũru wothe.
- 9 Nũũ ũngiuga atĩrĩ, “Nĩnjigĩte ngoro yakwa irĩ theru;
ndĩ mũtheru, na ndirĩ na mehia”?
- 10 Mahiga ma ratiri mataiganainie ũritũ, o na ithimi itaiganĩte:
cierĩ nĩ indo irĩ magigi harĩ Jehova.
- 11 O na kaana kamenyekaga nĩ ũndũ wa ciĩko ciako,
gakamenyeka kana mĩtugo yako nĩ mĩtheru,
na kana nĩ mĩagĩrĩru.
- 12 Matũ marĩa maiguaga na maitho marĩa monaga-rĩ,
cierĩ nĩ Jehova waciũmbire.
- 13 Tiga kwenda toro, ndũkae gũthĩna;
ikaraga wĩiguĩte, na nĩũrĩrĩlaga irio ũkahũũna.
- 14 Mũgũri akĩgũra oigaga atĩrĩ, “Kĩndũ gĩkĩ ti kĩega, ti kĩega!”
Agacooka agathiĩ akĩĩrahaga ũrĩa oĩ kũgũra.
- 15 Thahabu nĩ kũrĩ, o na ruru no nyingĩ,
no mĩromo irĩa yaragia ũmenyo nĩ ithaga rĩa goro rĩrĩa rĩtonekaga.

- 16 Oya nguo ya mündũ ũrĩa ũngĩrũgamĩrĩa
thiirĩ wa mündũ wa kũngĩ;
mĩige ĩrũgamĩrĩre thiirĩ ũcio wa mündũ wa
kũngĩ.
- 17 Irio cionekete na njĩra ya kũheenania irĩ cama
harĩ mündũ,
no thuutha kanua gake kaiyũraga o
mũthanga.
- 18 Mĩbango ĩgaacagĩra nĩ ũndũ wa kũhooya
kĩrĩra,
ũngĩtua gũthiĩ mbaara-inĩ, heo ũtaaro.
- 19 Mündũ wa mũhuhu nĩoimagia ndeto cia
ndundu nja,
nĩ ũndũ ũcio wĩthemage mündũ waragia
mũno.
- 20 Mündũ angĩruma ithe kana nyina,
tawa wake ũkaahorera nduma-inĩ ĩrĩa ndu-
manu.
- 21 Igai rĩrĩa rĩoneka narua kĩambĩrĩria-inĩ,
marigĩrĩrio-inĩ rĩtitiũkaga rĩa kĩrathimo.
- 22 Ndũkoige atĩrĩ, “Nĩngerĩhĩria ũũru ũyũ!”
Eterera Jehova nake nĩegũkũhonokia.
- 23 Mahiga ma ratiri mataiganainie ũritũ nĩ kĩndũ
kĩrĩ magigi harĩ Jehova,
nacio ratiri itarĩ cia ma itimũkenagia.
- 24 Makinya ma mündũ matongoragio nĩ Jehova.

Mündũ-rĩ, angĩkĩhota atĩa kũmenya njĩra
yake mwene?

25 Nĩ mũtego harĩ mündũ kwamũrĩra Ngai kĩndũ
na ihenya,
acooke gwĩcũũrania ũhoru wa mũhĩtwa
yake thuutha-inĩ.

26 Mũthamaki mũũgĩ nĩathũngũrũraga andũ
arĩa aaganu;
ageragĩria kĩgaragari gĩa gũkonyora ngano
igũrũ rĩao.

27 Roho wa mündũ nĩ tawa wa Jehova,
ũthuthuuragia o nginya tũturi tũrĩa tũrĩ
thĩinĩ mũno.

28 Wendo na wĩhokeku nĩcigitagĩra mũthamaki;
ũtugi nĩtũmaga gĩĩ gĩaake kĩa ũnene
kĩrũme.

29 Hinya wa andũ ethĩ nĩguo riiri wao,
nacio mbuĩ nĩcio riiri wa arĩa akũrũ.

30 Mahũũra na nguraro nĩitheragia ũũru wa
mündũ,
nacio iboko itheragia o nginya tũturi twa
thĩinĩ mũno.

21

1 Ngoro ya mũthamaki ĩrĩ moko-inĩ ma Jehova;
amĩroragia o kũrĩa ekwenda, o ta ũrĩa maaĩ
moinithagĩrio mĩtaro-inĩ.

- 2 Mũndũ oonaga mĩthiire yake yothe ĩrĩ mĩega,
no Jehova athimaga ngoro.
- 3 Gwĩka ũrĩa kwagĩrĩire na ũrĩa ũrĩ kĩhoto
nĩ gwĩtikagĩrwo nĩ Jehova gũkĩra kũruta
igongona.
- 4 Maitho ma mwĩtũũgĩrio na ngoro ya mwĩtĩo,
o icio tawa wa arĩa aaganu-rĩ, nĩ mehia!
- 5 Mĩbango ya arĩa marĩ kĩyo nĩrehaga uumithio,
o ta ũrĩa ti-itherũ ihenya inene rĩrehaga
ũthĩni.
- 6 Kũgĩa na ũtonga na njĩra ya rũrĩmĩ rwa
maheeni
nĩ kĩbii gĩa gũthira, na nĩ mũtego wa gĩkuũ.
- 7 Haaro ya andũ arĩa aaganu ĩkaamakururia,
ĩmeherie,
nĩgũkorwo nĩmaregaga gwĩka ũrĩa
kwagĩrĩire.
- 8 Njĩra ya mũndũ mũhĩtia nĩ njogomu,
no mĩthiire ya mũndũ ũrĩa ũtarĩ mahĩtia nĩ
mĩrũngarũ.
- 9 Nĩ kaba gũtũũra nyũmba-igũrũ, koine-inĩ,
gũkĩra gũtũũra nyũmba thĩinĩ na mũtumia
wa haaro.
- 10 Mũndũ ũrĩa mwaganu eriragĩria gwĩka o
ũũru;
ndaiguuagĩra mũndũ wa itũũra rĩake tha.

- 11 Hĩndĩ ĩrĩa mũnyũrũrania aaherithio, arĩa
maagĩte ũũgĩ nĩmohĩgaga;
hĩndĩ ĩrĩa mũndũ mũũgĩ aataarwo nĩagĩaga
na ũmenyo.
- 12 Ũrĩa Mũthingu, o we Ngai, nĩonaga nyũmba
ya ũrĩa mwaganu,
na akarehithĩria ũcio mwaganu
mwanangĩko.
- 13 Mũndũ angĩhinga matũ ndakaigue kĩrĩro kĩa
arĩa athĩni-rĩ,
o nake agaakaya na ndone wa kũmwĩtĩka.
- 14 Kĩheo kĩheanĩtwo na hito nĩkĩhooreragia
marakara,
na ihaki ihithe nguo-inĩ rĩhooreragia
mang'ũrĩ manene.
- 15 Ituĩro rĩa kĩhooto rĩatuuo, rĩrehaga gĩkeno
kũrĩ andũ arĩa athingu,
no rĩrehaga kĩmako kũrĩ arĩa mekaga ũũru.
- 16 Mũndũ ũrĩa ũtiganaga na njĩra ya ũũgĩ,
akaahurũkĩra kũngano-inĩ kĩa arĩa akuũ.
- 17 Mũndũ ũrĩa mwendi ikeno nĩagathĩina;
ũrĩa wothe mwendi ndibei na maguta-rĩ,
gũtirĩ hĩndĩ agaatonga.
- 18 Mũndũ ũrĩa mwaganu atuĩkaga irĩhi rĩa
gũkũũra ũrĩa mũthingu,

na ũrĩa ũtarĩ mwĩhokeku agatuĩka irĩhi rĩa
gũkũũra ũrĩa mũrũngĩrĩru.

- 19 Nĩ kaba gũtũũra werũ-inĩ,
gũkĩra gũtũũra na mũtumia wa haaro na
kũrakara narua.
- 20 Thĩinĩ wa nyũmba ya mũndũ mũũgĩ nĩ
kũrĩ mĩthemba yothe ya irio njega o na
maguta,
no mũndũ mũkĩngu arĩaga kĩrĩa gĩothe arĩ
nakĩo.
- 21 Mũndũ ũrĩa ũthingataga ũthingu na wendani
nĩagĩaga na muoyo, na ũgaacĩru, na gĩtĩio.
- 22 Mũndũ mũũgĩ atharĩkagĩra itũũra inene rĩa
andũ arĩa njamba,
na akamomora kĩhitho kĩa hinya kĩrĩa
mehokete.
- 23 Mũndũ ũrĩa ũmenyagĩrĩra kanua gake na
rũrĩmĩ rwake
nĩeyeheragia mũtino-inĩ.
- 24 Mũndũ mwĩtĩi na mwĩgereri, etagwo
“Mũnyũrũria”;
ekaga maũndũ make na mwĩtĩio mũnene.
- 25 Merirĩria ma mũndũ kĩgũũta nĩmo
makaamũũraga,
tondũ moko make matiendaga kũruta wĩra.
- 26 Mũthenya wothe eriragĩria o makĩria,
no arĩa athingu maheanaga mategũtara.

- 27 Igongona rĩa mündũ mwaganu nĩ kĩndũ kĩrĩ magigi:
ĩ rĩtikĩrĩ magigi makĩria hĩndĩ ĩrĩa rĩrehetwo
na ũhinga ngoro-inĩ!
- 28 Mũira wa maheeni nĩgũthira agaathira,
nake ũrĩa ũmũthikagĩrĩria akaanangwo
nginya tene.
- 29 Mündũ mwaganu erũagĩrĩra na ũrũme,
no mündũ mũrũngĩrĩru nĩeciiragia ũhoru
wa mĩthiire yake.
- 30 Gũtirĩ ũũgĩ, kana ũmenyi, kana kĩrĩra o na
kĩrĩkũ
kĩngĩhota gũũkĩrĩra Jehova.
- 31 Mbarathi nĩharagĩrio nĩ ũndũ wa mũthenya
wa mbaara,
no ũhootani uumaga kũrĩ Jehova.

22

- 1 Rĩitwa rĩega nĩrĩakwĩrirĩrio gũkĩra ũtonga
mũnene;
gũtĩika nĩ kwega gũkĩra betha kana thahabu.
- 2 Andũ arĩa atongu na arĩa athĩni harĩ ũndũ
ũmwe ũmanyiitithanĩtie;
Jehova nĩwe Mũmbi wao othe.
- 3 Mündũ mũbaarĩrĩri onaga ũgwati akehitha,

no arĩa matarĩ ùũgĩ mathiiaga o na mbere
nao magatoonya thĩĩna-inĩ.

- 4 Kwĩnyiihia na gwĩtigĩra Jehova
kũrehaga ùtonga, na gĩtĩio, na muoyo.
- 5 Njĩra cia andũ arĩa aaganu irĩ mĩigua na
mĩtego,
no ũrĩa ũgitagĩra ngoro yake aikaraga
kũraya nacio.
- 6 Menyeria mwana njĩra ĩrĩa agĩrĩirwo nĩkũgera,
na ndarĩ hĩndĩ akaamiuma o na aakũra.
- 7 Andũ arĩa atongu nĩ mathaga arĩa athĩĩni,
na ũrĩa ũkombaga nĩ ndungata ya
mũmũkoomberi.
- 8 Mũndũ ũrĩa ũhaandaga waganu agethaga
thĩĩna,
naruo rũthanju rwa marakara make
nĩrũkanangwo.
- 9 Mũndũ mũtaana we mwene nĩakarathimwo,
tondũ nĩagayagĩra arĩa athĩĩni irio ciake.
- 10 Ingata mũnyũrũrania, nayo ngũĩ
nĩgũkweherera;
inegene na irumi o nacio nĩcigũthira.
- 11 Mũndũ ũrĩa wendaga ngoro theru na akaara-
gia maũndũ ma ũtuġi,
mũthamaki nĩagatuĩka mũrata wake.

12 Maitho ma Jehova nĩmamenyagĩrĩra ũmenyo,
no nĩathaahagia ciugo cia ũrĩa ũtarĩ
mwĩhokeku.

13 Kĩgũũta kiugaga, “Nja kũrĩ na mũrũũthi!”
Kana gĩkoiga atĩrĩ, “Nĩngũũragĩrwo njĩra-
inĩ!”

14 Kanua ka mũtumia mũtharia nĩ irima iriku,
nake ũrĩa werekeirio mang’ũrĩ ma Jehova
agũũaga thĩinĩ wa rĩo.

15 Ngoro ya mwana yohanĩtio na ũrimũ,
no rũthanju rwa kũmũherithia
nĩrũkaũingata kũraya nake.

16 Mũndũ ũrĩa ũhinyagĩrĩria arĩa athĩni nĩguo
eyongerere ũtonga,
na ũrĩa ũheaga itonga iheo, eerĩ
nĩmagathĩina.

Mĩario ya arĩa Oogĩ

17 Tega matũ, na ũthikĩrĩrie mĩario ya andũ arĩa
oogĩ;
nyĩita na ngoro yaku maũndũ marĩa
ngũrutana,

18 tondũ nĩ ũndũ mwega hĩndĩ ĩrĩa ũkũmaiga
ngoro-inĩ yaku,
na ũkoragwo namo mothe mĩromo-inĩ yaku.

19 Ndaakũmenyithia mo nĩgeetha mwĩhoko
waku ũkoragwo harĩ Jehova,
wee nĩwe ngũruta maũndũ macio ũmũthĩ,
ĩĩ wee nĩwe ngũruta.

- 20 Githĩ ndikwandĩkiire thimo mĩrongo
ĩtatũ,
thimo cia ũtaarani na ũmenyo,
21 ngakũruta ciugo cia ma na cia kwĩhokeka,
nĩgeetha ũkaahota kũhe
ũrĩa ũgūtũmĩte macookio mega?
- 22 Ndũkanatunye arĩa athĩni indo ciao tondũ wa
ũthĩni wao,
na ndũkanahinyĩrĩrie arĩa abatari ciira-inĩ,
23 nĩgũkorwo Jehova nĩakamacirĩrĩa,
na nĩagatunya arĩa mamatunyaga indo ciao.
- 24 Ndũkanagĩe ũrata na mũndũ ũrĩa ũrĩ
marakara mahiũ,
ndũkanagĩe thiritũ na mũndũ ũrĩa
ũhiũhaga kũrakara,
25 tondũ wahota kwĩruta mĩthiire yake,
na ũnyitwo nĩ mũtego.
- 26 Ndũgatuĩke mũndũ wa kũiga kĩndũ gĩa
kũrũgamĩrĩa thirĩ,
kana ũtuĩke wee nĩwe wa kũrũgamagĩrĩa
mathirĩ ma andũ angĩ;
27 ũngĩkaaga kĩndũ gĩa kũrĩha nakĩo-rĩ,
ũgaatunywo ũrĩrĩ waku o ũũkomeire.
- 28 Ndũkaneherie ihiga rĩa tene rĩa mũhaka
rĩrĩa rĩahaandirwo nĩ maithe manyu ma
tene.
- 29 Nĩwonaga mũndũ mũũgĩ na wĩra wake?
Ũcio agatungata o na mbere ya athamaki;
ndagatungata mbere ya andũ matooĩkaine.

23

- 1 Rĩrĩa waikara thĩ kũrĩanĩra na mwathi wa
bũrũri-rĩ,
wĩmenyerere nũũ ũcio mũrĩ nake;
- 2 wĩgĩrĩre kahiũ mũmero
ũngĩkorwo ũrĩ mũndũ mũkoroku.
- 3 Ndũkerirĩrie irio ciake irĩ mũrĩo,
nĩgũkorwo nĩ irio cia gũkũheenereria.
- 4 Tiga kwĩnogia na kwenda gwĩtongia;
gĩa na ũũgĩ wa kũhota kwĩrigĩrĩria.
- 5 No wone ũtonga, ũcooke ũbuĩrie,
nĩgũkorwo ti-itherũ ũtonga nĩwĩmeragia
mathagu,
na ũkombũka ta nderi yerekeire matu-inĩ.
- 6 Tiga kũrĩa irio cia mũndũ mũkarĩ,
ndũkerirĩrie irio ciake cia mũrĩo;
- 7 tondũ nĩ mũndũ wa arĩa meciiragia o ũhoro wa
thogora hĩndĩ ciothe.
Akwĩraga atĩrĩ, “Rĩa na ũnyue,”
no ngoro yake ndĩrĩ hamwe nawe.
- 8 Nĩũgatahĩka kĩrĩa kĩnini ũgaakorwo ũrĩite,
nacio ngaatho ciaku nĩikoorĩra thĩ.
- 9 Ndũkaarie na mũndũ mũkĩngu,
nĩgũkorwo we no anyararire ũũgĩ wa ciugo
ciaku.
- 10 Ndũkaneherie ihiga rĩa tene rĩa mũhaka,
kana ũhatĩke mĩhaka ya mĩgũnda ya ciana
cia ngoriai,
- 11 tondũ Mũgitĩri wacio nĩ arĩ na hinya;
nĩakamaciiĩrĩra agũũkĩrĩre.

- 12 Ringĩrĩria ngoro yaku gũthikĩrĩria ũrutani,
na matũ maku kũigua ciugo cia ũmenyo.
- 13 Ndũkanaage kũherithia mwana;
ũngĩmũhũũra na rũthanju-rĩ, ndangĩkua.
- 14 Mũhũũrage na rũthanju
nĩguo ũhonokie muoyo wake kuuma kũrĩ
gĩkuũ.
- 15 Mũrũ wakwa, ngoro yaku ĩngĩgĩa na ũũgĩ-rĩ,
hĩndĩ ĩyo ngoro yakwa no ĩkene;
- 16 ngoro yakwa nĩgacanjamũka
rĩrĩa mĩromo yaku ĩkaaria maũndũ marĩa
magĩrĩire.
- 17 Ndũkanareke ngoro yaku ĩiguĩre ehia ũiru,
no hĩndĩ ciothe gĩaga na kĩyo gĩa gwĩtigĩra
Jehova.
- 18 Tondũ ti-itherũ wee ũrĩ na kĩrĩgĩrĩro thuutha-
inĩ,
na kĩrĩgĩrĩro gĩaku gĩtigaathira.
- 19 Mũrũ wakwa, thikĩrĩria nĩgeetha ũgĩe na
ũũgĩ,
na ũige ngoro yaku njĩra-inĩ ĩrĩa yagĩrĩire.
- 20 Ndũkegwatanie na andũ arĩa manyuuaga
njoohi,
kana arĩa makorokagĩra nyama,
- 21 nĩgũkorwo arĩũ na andũ arĩa akoroku
matuĩkaga athĩni,
naguo ũgũũta ũtũmaga mũndũ ehumbe
matangari.

- 22 Thikagĩrĩria thoguo, we ũrĩa wagũciarire,
na ndũkanyarare maitũguo, o na aakorwo
nĩ mũkũrũ.
- 23 Wĩgũrĩre ũhoro ũrĩa wa ma na
ndũkanawendie;
wĩgũire na ũũgĩ, na ũtaaro, na ũtaũku.
- 24 Ithe wa mwana mũthingu arĩ gĩkeno kĩnene
mũno;
nake ũrĩa ũrĩ na mwana mũũgĩ nĩakenagio
nĩwe.
- 25 Thoguo na maitũguo marocanjamũka nĩ ũndũ
waku;
mũtumia ũrĩa wagũciarire arokena!
- 26 Mũrũ wakwa, heaga ngoro yaku,
na ũreke maitho maku marũmagĩrĩre njĩra
ciakwa,
- 27 nĩgũkorwo mũmaraya nĩ irima iriku,
nake mũtumia mũtharia nĩ gĩthima
gĩkunderu.
- 28 Oohagĩria andũ njĩra-inĩ o ta njangiri,
na nĩatũmaga kuongerereke andũ matarĩ
ehokeku kĩrĩndĩ-inĩ.
- 29 Nũũ ũrĩ na haaro? Nũũ ũrĩ na kĩa?
Nũũ ũrĩ hatĩka-inĩ? Nũũ ũrĩ na mateta?
Nũũ ũgurarĩtio hatarĩ gĩtũmi? Nũũ
ũtunĩhĩtie maitho?
- 30 Nĩ arĩa matindaga marũmanĩrĩire na ndibei,
arĩa mathiiaga magĩcamaga mbakũri cia
ndibei ĩrĩa ndukanie.
- 31 Tĩga kwĩrorera ndibei rĩrĩa ĩtunĩhĩte,
rĩrĩa ĩgũkenga ĩrĩ gĩkombe-inĩ,
rĩrĩa ĩkũmerũka wega!

- 32 Mũthia-inĩ ĩrũmanaga ta nyoka,
ĩgagũtheeca na thumu ta ndũira.
- 33 Maitho maku makoona maũndũ mageni,
na meciiria maku meciirie maũndũ ma wa-
ganu.
- 34 Ũgaatuĩka ta mũndũ ũkomete iria-inĩ rĩrĩa
inene gatagatĩ,
o ta mũndũ ũkomete mũthia wa gĩtugĩ kĩa
macua.
- 35 Nĩũkoiga atĩrĩ, “Ngũthĩtwo, no ndinatiihio!
Nĩmahũũra, no ndinaigua ũndũ!
Ngokĩra-rĩ,
nĩguo ngacarie ĩngĩ ya kũnyua?”

24

- 1 Tiga kũiguĩra andũ arĩa aaganu ũiru,
na ndũkanerĩrĩrie thiritũ yao,
- 2 nĩgũkorwo ngoro ciao ithugundaga o haaro,
na mĩromo yao yaragia ũhoro wa kũrehere
andũ thĩna.
- 3 Nyũmba yakagwo na ũũgĩ,
naguo ũtaũku nĩguo ũtũmaga ĩĩhaande;
- 4 ũmenyo nĩguo ũiyũragia tũnyũmba twayo,
ũgatũiyũria na indo cia bata, na ũtonga
mwega.
- 5 Mũndũ mũũgĩ arĩ ũhoti mũnene,
na mũndũ ũrĩ ũmenyo nĩakĩragĩrĩria kũgĩa
na hinya;
- 6 ũgĩthĩ mbaara-inĩ nĩũbatarĩtio nĩgũtaarwo,
na nĩgeetha ũhootane nĩũbatarĩtio nĩ
aheani kĩrĩra aingĩ.

- 7 Ũũgĩ ũrĩ igũrũ mũno, ndũngĩkinyĩrĩka nĩ mũndũ mũkĩigu;
rĩrĩa kwagomanwo kĩhingo-inĩ, ndangĩona wa kuuga.
- 8 Mũndũ ũrĩa ũthugundaga ũũru-rĩ, andũ mamwĩtaga mungumania.
- 9 Mathugunda ma ũrimũ nĩ mehia, na mũnyũrũrania nĩ kĩndũ kĩrĩ magigi harĩ andũ.
- 10 Ũngĩtuĩka wa kũũrwo nĩ hinya hĩndĩ ya thĩina, hinya waku kaĩ nĩ mũnini-ĩ!
- 11 Honokia arĩa maratwarĩrĩrio gĩkuũ-inĩ; girĩrĩria arĩa maratũgũũga merekeire gĩthĩnjĩro.
- 12 Ũngiuga atĩrĩ, “Ũhoro ũcio tũtiraũmenyete,” githĩ ũrĩa ũthimaga ngoro tiwe ũmenyaga?
Ũrĩa ũrangagĩra muoyo waku-rĩ, githĩ ndooĩ kana nĩguo?
Githĩ ndakaarĩha o mũndũ kũringana na ũrĩa ekĩte?
- 13 Mũrũ wakwa, rĩa ũũkĩ, nĩgũkorwo nĩ mwega; ũũkĩ uumĩte magua-inĩ ũrĩ mũrĩo ũkĩũcama.
- 14 Ningĩ menya atĩ ũũgĩ ũrĩ mũrĩo harĩ ngoro yaku;
ũngĩgĩa naguo, nĩũkagĩa na kĩrĩgĩrĩro, na kĩrĩgĩrĩro gĩaku gĩtigaathira.

- 15 Ndũkanooohie mũndũ mũthingu njĩra-inĩ
ũtharĩkĩre nyũmba yake ta mũitũ,
ndũkanahithũkĩre gũikaro gĩake;
- 16 nĩgũkorwo mũndũ mũthingu o na angĩgũa
maita mũgwanja, agũũaga o agĩũkagĩra,
no andũ arĩa aaganu marũndagwo nĩ mũtino.
- 17 Hĩndĩ ĩrĩa thũ yaku yagũa-rĩ,
ndũkanamĩkenerere;
hĩndĩ ĩrĩa yahĩngwo-rĩ, ndũkareke ngoro
yaku ĩkene,
- 18 nĩguo Jehova ndakone ũndũ ũcio arakare,
akĩhũndũre marakara make kuuma kũrĩ thũ
ĩyo.
- 19 Ndũkanathĩnĩke ngoro nĩ ũndũ wa andũ arĩa
ooru,
kana wĩrirĩrie kũhaanana na arĩa aaganu,
- 20 nĩgũkorwo mũndũ ũrĩa mũũru ndarĩ na
mwĩhoko wa thuutha-inĩ,
na tawa wa ũrĩa mwaganu nĩũkahorio.
- 21 Mũrũ wakwa, wĩtigĩre Jehova na wĩtigĩre
mũthamaki,
na ndũkagĩe na ngwatanĩro na andũ arĩa
aremi,
- 22 nĩgũkorwo acio eerĩ no mamũrehithĩrie
mwanangĩko wa narua,
na nũũ ũngĩmenya nĩ mũtino ĩrĩkũ
mangĩrehe?

Mĩario ĩngĩ ya arĩa Oogĩ

- 23 O na ici no thimo cia andũ arĩa oogĩ:

Kwenda mwena ũmwe gũkĩra ũrĩa ũngĩ ciira-inĩ
ti ũndũ mwega:

24 Ũrĩa wothe wĩraga mũndũ ũrĩa ũrĩ na mahĩtia
atĩrĩ, “Wee ndũrĩ na mahĩtia,”
kĩrĩndĩ nĩgĩkamũruma, na athũũrwo nĩ
ndũrĩrĩ.

25 No arĩa matuagĩra andũ arĩa aaganu ciira,
nĩmakona wega, na magĩe na kĩrathimo
kĩega.

26 Icookio rĩa wĩhokeku
nĩ ta kĩmumunyano kĩa mĩromo.

27 Rĩĩkia wĩra wa gũtua mwako na nja,
na ũhaarĩrie mĩgũnda yaku;
thuutha ũcio cooka wĩakĩre nyũmba.

28 Ndũkanarute ũira ũigĩrĩre mũndũ wa itũũra
rĩaku kĩgeenyoye,
kana ũheenanie na mĩromo yaku.

29 Ndũkanoige atĩrĩ, “Ngũmwĩka o ta ũrĩa
anjĩkĩte;
ngwĩrĩhĩria harĩ mũndũ ũcio kũringana na
ũrĩa eekire.”

30 Ndaahĩtũkĩire mũgũnda-inĩ wa kĩgũũta,
ngĩhĩtũkĩra mũgũnda-inĩ wa mĩthabibũ wa
mũndũ ũtooĩ gũkũũrana maũndũ;

31 na rĩrĩ, mĩigua yamerete kũndũ guothe,
na mũgũnda ũkaiyũra riya,
naruo rũthingo rwa mahiga rũkamomoka.

- 32 Nĩndacũũranirie na ngoro yakwa maũndũ macio ndonire,
na ngĩĩruta ũndũ kuumana na ũrĩa ndonire:
- 33 Mũtugo wa gũkoma hanini,
gũcooka toro hanini, gũkũnja moko hanini ũhurũke;
- 34 nagueo ũthĩĩni ũgaagũkorerera ta mũitũ,
na wagi ũgũkorerere ta mũndũ wĩohete indo cia mbaara.

25

Thimo Ingĩ cia Solomoni

- 1 Ici nĩ thimo ingĩ cia Solomoni, iria cia-cookanĩĩrio na ikĩandĩkwo nĩ andũ a Hezekia ũrĩa warĩ mũthamaki wa Juda:
- 2 Kũhithĩĩra ũndũ nĩ ũgooci wa Ngai;
nakuo gũtuĩria ũndũ nĩkuo kũgoocithagia athamaki.
- 3 O ta ũrĩa igũrũ kũraihĩte na igũrũ, nakuo thĩ gũkarika mũno-rĩ,
ũguo noguo ngoro cia athamaki itangĩtuĩrĩka.
- 4 Theria betha ĩthire gĩko,
na nĩhegũtigara kĩndũ kĩa mũturi wa betha;
- 5 eheria andũ arĩa aaganu harĩ mũthamaki,
na gĩtĩ gĩake kĩa ũnene nĩgĩkũrũmio nĩ ũthingu.
- 6 Ndũgetũũgĩrie harĩ mũthamaki,
na ndũkerũgamie gatagatĩ ka anene;

7 kaba mũthamaki we mwene akwĩre, “Ambata,
ũũke haha,”
gũkĩra agũconorithie mbere ya mũndũ ũrĩ
igweta.

ũndũ ũrĩa wonete na maitho-rĩ,
8 ndũkahiũhe kũũtwara igooti-inĩ,
tondũ-rĩ, ũgeeka atĩa marigĩrĩrio-inĩ,
mũndũ wa itũũra rĩaku angĩkaaruta ũira
agũconorithie?

9 Ciirai na mũndũ wa itũũra rĩaku we mwene,
nĩguo ndũkoimie ndundu ya mũndũ ũcio
ũngĩ nja,

10 kana ũiguuo nĩ mũndũ ũngĩ agũconore,
ũtũũre na ngumo njũru itagagũthira.

11 Kiugo kĩarĩtio hĩndĩ ĩrĩa yagĩrĩire
nĩ ta matunda ma thahabu marĩ thaani-inĩ
ya betha.

12 Gĩcũhĩ gĩa gũtũ gĩa thahabu, kana ithaga rĩa
thahabu ĩrĩa therie,
nĩ taguo irũithia rĩa mũndũ mũũgĩ rĩtariĩ
gũtũ-inĩ kwa mũndũ ũrĩa ũiguaga.

13 Ta ũhehu wa tharunji hĩndĩ ya magetha,
no taguo mũtwari ndũmĩrĩri mwĩhokeku
ahaana kũrĩ arĩa mamũtũmaga;
nĩatũmaga ngoro cia anene ake ikene.

14 O ta ũrĩa matu na rũhuho matarĩ mbura
ihaana,

no taguo mündũ ahaana ũrĩa ũrahaga ũrĩa
ekũheana iheo na ndaheane.

- 15 Ũkirĩrĩria no ũguucĩrĩrie ũrĩa waathanaga
etĩkĩre ũndũ,
naruo rūrĩmĩ ruororo no ruune ihĩndĩ.
- 16 Ũngĩona ũũkĩ-rĩ, rĩa o wa gũkũigana,
ũngĩrĩa mũingĩ mũno nĩũgũtahĩka.
- 17 Nyiihia gũthiiga kwa mündũ wa itũũra,
ũngĩthĩ kaingĩ no anogio nĩwe agũthũũre.
- 18 Mündũ ũrĩa ũheanaga ũira wa maheeni
agookĩrĩra mündũ wa itũũra,
ahaana ta njũgũma, kana rūhiũ rwa njora,
kana mũguĩ mũũgĩ.
- 19 Kwĩhoka mündũ ũtarĩ mwĩhokeku hĩndĩ ya
thĩĩna,
no ta kwĩhoka igeo ituĩku, kana kũgũrũ
kũrathua.
- 20 ũrĩa ũinagĩra mündũ ũrĩ na ngoro nditũ
nyĩmbo,
no ta mündũ kwĩruta nguo mũthenya wa
heho,
kana gũitĩrĩria thiki igata-inĩ.
- 21 Thũ yaku ĩngĩkorwo ihũtĩ-rĩ, mũhe irio ĩrĩe;
ĩngĩkorwo ĩnyootĩ-rĩ, mũhe maaĩ ĩnyue.
- 22 Weka ũguo-rĩ, nĩũkũmĩgĩrĩra makara ma
mwaki mũtwe,
nake Jehova nĩagakũrĩha.

- 23 O ta ũrĩa rūhuho rwa gathigathini rūrehaga mbura,
noguo rūrĩmĩ rwa njuukũ rūrehaga ũhoru wa marakara.
- 24 Nĩ kaba gũtũũra nyũmba-igũrũ koine-inĩ,
gũkĩra gũtũũrania nyũmba thĩnĩ na mĩtumia wa haaro.
- 25 O ta ũrĩa maaĩ mahehu manyootoraga mũndũ mũnyootu,
no taguo ũhoru mweka uumĩte bũrũri wa kũraya wĩkaga.
- 26 O ta gĩthima kĩiyũrĩte ndaka, kana itherũkĩro rĩa maaĩ riunjuge,
ũguo nĩguo mũndũ mũthingu ahaanaga angĩrekereria harĩ andũ arĩa aaganu.
- 27 Ti wega kũrĩa ũũkĩ mũingĩ mũno,
o na ti ũndũ wa gũtĩĩka mũndũ gwĩcarĩria gĩtĩĩo we mwene.
- 28 Mũndũ ũtangĩhota gwatha ngoro yake atarĩ ta itũũra inene rĩmomoku, na rĩtarĩ na thingo.

26

- 1 O ta ũrĩa tharunji ĩtaagĩrĩire kũgĩa hĩndĩ ya riũa, kana mbura kuura hĩndĩ ya magetharĩ,
noguo gĩtĩĩo gĩtagĩrĩire mũndũ mũkĩĩgu.

- 2 Ta kanyoni-ka-nja gekūbatabata, kana
thūngūrūrū ikūhiũka-hiũka,
noguo kīrumi gītari gītūmi gītari ha
kwīgwatīra.
- 3 Kīboko nī kīa mbarathi, matamu nī ma ndigiri,
na rūthanju nī rwa ciande cia andū arīa
akīgu!
- 4 Ndūkanacookerie mūdū mūkīgu kūringana
na ūrimū wake,
ndūkae gūtuika take.
- 5 Cookeria mūdū mūkīgu kūringana na ūrimū
wake,
nīguo ndakeyone taari mūdū mūgī
maitho-inī make.
- 6 Gūtūma ndūmīrīri na guoko kwa mūdū
mūkīgu-rī,
nī ta gwītinia magūrū, kana kūnyua haaro.
- 7 O ta magūrū ma gīthua ūrīa mathiiga manig-
inīte,
noguo thimo īhaana īkīario nī kanua ka
mūdū mūkīgu.
- 8 Kūhe mūdū mūkīgu gītīo
no ta kuherera ihiga kīgūtha-inī.
- 9 Thimo īkīario nī kanua ka mūdū mūkīgu
nī ta mūigua ūrī guoko-inī kwa mūrīu.

- 10 Mündũ wandĩkaga mündũ mũkĩgu kana
mwĩhĩtũkĩri
nĩ ta ũrĩa ũikagia mĩguĩ o ro ũguo agatiihia
andũ.
- 11 Mündũ mũkĩgu acookagĩra ũrimũ wake
o ta ũrĩa ngui ĩcookagĩrĩa matahĩko mayo.
- 12 Wanona mündũ wĩonaga arĩ mũũgĩ maitho-
inĩ make?
Mündũ mũkĩgu arĩ na kĩĩrĩgĩrĩro gũkĩra
mündũ ũcio.
- 13 Kĩgũũta kiugaga atĩrĩ, “Njĩra-inĩ kũrĩ na
mũrũũthi,
mũrũũthi mũrĩiani ũrorũũra njĩra-inĩ cia
itũũra!”
- 14 Ta ũrĩa mũrango ũtindaga ũkĩgarũrũka
ihocio-inĩ ciaguo,
nogu kĩgũũta gĩtindaga gĩkĩgarũra
gĩkomete ũrĩrĩ-inĩ wakĩo.
- 15 Kĩgũũta gĩikagia guoko gwakĩo o thaani-inĩ;
kĩnogagio nĩgũcooka gũkuoya gĩgũkinyie
kanua-inĩ.
- 16 Kĩgũũta kĩĩonaga kĩrĩ kĩũgĩ maitho-inĩ makĩo,
gũkĩra andũ mũgwanja arĩa macookagia
ũhoro na ũũgĩ.
- 17 Mwĩhĩtũkĩri wĩtoonyagia inegene-inĩ
rĩtamũkonĩ
no ta mündũ ũkũnyiita ngui matũ.

- 18 Ta mŭgŭrŭki ŭgŭikia
icinga cia mwaki, kana agaikia mŭguĩ ya
gŭkuũ,
- 19 no taguo mŭndũ ahaana ŭrĩa ŭheenagia
mŭndũ wa itũũra rŭake,
agacooka kŭmwira atĩrĩ, “Nĩ itherũ nyuma
narĩo!”
- 20 Mwaki ŭngĩaga ngũ no kũhora ŭhoraga;
ngarari cingĩaga mũhuhu no gũthira ithi-
raga.
- 21 O ta ŭrĩa makara magwatagia marĩa mangĩ
mwaki,
na o ta ŭrĩa ngũ ciakanagia mwaki,
nogo mŭndũ mũũgiti aakagĩrĩria haaro.
- 22 Ndeto cia mŭndũ wa mũhuhu nĩ ta twenyũ
twega twa irio;
tũmerũkaga tũgathiĩ mwĩrĩ wa mŭndũ o
thĩinĩ biũ.
- 23 Ta ŭrĩa indo cia rĩũmba inyorokagio ikahenia
na igŭrũ,
no taguo mĩromo mĩnyoroku ihumbagĩra
ngoro ĩrĩ na ũũru.
- 24 Mŭndũ wa rŭmena aaragia ŭhinga na mĩromo
yake,
no thĩinĩ wa ngoro yake aiyũrĩtwo no ma-
heeni.
- 25 O na gũtuĩka mĩario yake nĩ ya gũkenania,
ndũkanamwĩtĩkie,

nīgũkorwo ngoro yake ñiyũrĩte maũndũ
mũgwanja marĩ magigi.

26 Rũmena rwake no rũhithwo na maheeni,
no waganu wake ũkaaguũrio kĩũngano-inĩ.

27 Mũndũ angĩenja irima, nĩwe ũkaagũa rĩo;
mũndũ angĩgaragara ihiga, rĩkaagaragara
rĩmũcookerere.

28 Rũrĩmĩ rwa maheeni nĩkũmena rũmenete
arĩa rũtuuragia,
nako kanua ga kwĩyendithĩrĩria karehaga
mwanangĩko.

27

1 Tiga kwĩraha nĩ ũndũ wa rũciũ,
nīgũkorwo ndũũĩ kĩrĩa mũthenya
ũngĩrehe.

2 Reke mũndũ ũngĩ akũgaathĩrĩrie, no ti kanua
gaku mwene;
mũndũ ũngĩ nĩakũgaathĩrĩrie, no ti mĩromo
yaku mwene.

3 Ihiga nĩ iritũ na mũthanga nĩ mũrigo,
no kũrakario nĩ mũndũ mũkĩĩgu nĩ kũritũ
gũkĩra icio cieri.

4 Marakara matirĩ tha, namo marũrũ moinaga ta
mũiyũro;
no ũiru-rĩ, nũũ ũngĩhota kũwĩtiiria?

5 Kaba kũrũithio nĩ mũndũ ũtekũhithĩrĩra ũndũ

gũkĩra wendo mũhithe.

- ⁶ Nguraro cia gũtihio nĩ mũrata no ciĩhokwo,
no imumunyano nyingĩ cia mũgũthũũri ti
cia kwĩhokwo.
- ⁷ Mũndũ mũhũũnu athũũraga o na ũũkĩ,
no mũndũ mũhũũtu, o na kĩndũ kĩrũrũ
aiguaga kĩrĩ mũrĩo.
- ⁸ Mũndũ ũũrĩte gwake mũciĩ
ahaana ta nyoni ĩtiganĩirie gĩtara kĩaayo.
- ⁹ Maguta manungi wega na ũbumba irehagĩra
ngoro ya mũndũ gĩkeno,
na noguo wega wa mũrata wa mũndũ
wĩkaga akĩmũhe ũtaaro wake wa ma.
- ¹⁰ Ndũkanateanĩrie mũrata waku kana mũrata
wa thoguo,
na ndũgathiĩ kwa mũrũ wa maitũguo rĩrĩa
mũtino wagũkora:
nĩ kaba mũndũ wa itũũra ũcio ũrĩ hakuhĩ,
gũkĩra mũrũ wa nyina na mũndũ ũrĩ
kũraya.
- ¹¹ Mũrũ wakwa, tuĩka mũndũ mũũgĩ,
ũgĩkenagie ngoro yakwa;
na nĩ hotage gũcookagĩria mũndũ o wothe
ũngĩnyarara.
- ¹² Mũndũ mũũgĩ oonaga ũgwati ũgĩũka ake-
hitha,

no arĩa matarĩ ùũgĩ mathiiaga o na mbere,
nao magatoonya thĩĩna-inĩ.

- 13 Oya nguo ya mũndũ ùrĩa ùrũgamagĩrĩra thiiĩ
wa mũndũ wa kũngĩ;
mĩige ĩrũgamĩrĩre thiiĩ ùcio wa mũndũ-
wa-nja wa kũngĩ.
- 14 Mũndũ angĩrathima mũndũ wa itũũra rĩake
rũciinĩ tene anĩrĩire-rĩ,
ũndũ ùcio ùngĩtuĩka taarĩ kĩrumi.
- 15 Mũtumia wa haaro ahaanaine
na maaĩ maratata mategũtigithĩria hĩndĩ ya
mbura;
- 16 kũgeria kũmũgirĩrĩria nĩ ta kũgeria
kũgirĩrĩria rũhuho,
kana kũgeria gũkumbatĩria maguta na
guoko.
- 17 O ta ùrĩa kĩgera kĩnooraga kĩrĩa kĩngĩ,
no taguo mũndũ ohĩgagia ùrĩa ùngĩ.
- 18 Mũndũ ùrĩa ùrĩmagĩra mũkũyũ nĩakaarĩa
maciaro maguo,
na mũndũ ùrĩa ùtungataga mwathi wake
nĩagatĩĩo.
- 19 O ta ùrĩa mũndũ onaga ùthiũ wake maaĩ-inĩ,
no taguo ngoro ya mũndũ yonanagia ùrĩa
mũndũ atarĩĩ.
- 20 Gĩkuũ na Mwanangĩko itiiganagia,
na o namo maito ma mũndũ matiiganagia.

- 21 Nyũngũ nĩ ya gũthererio betha, na kĩrugutĩro
nĩ gĩa gũthererio thahabu,
no mũndũ athimagwo na igweta rĩrĩa agwe-
tagwo narĩo.
- 22 O na ũngĩhũũrĩra mũndũ mũkĩigu ndĩrĩ-inĩ,
ũmũhũũre na mũũthĩ ta ngano-rĩ,
ndangiumwo nĩ ũrimũ wake.
- 23 Thũũrimaga mahiũ maku na kĩyo,
ũmenyagĩrĩre wega ndũũru ciaku;
- 24 nĩgũkorwo ũtonga ndũtũũraga nginya tene,
o nayo thũmbĩ ti ya gũkinyĩra njjarwa na
njarwa.
- 25 Nyeki ĩrĩa nyũmũ rĩrĩa yatũgũtwo na nyeki
njerũ ĩkunũke-rĩ,
nayo ĩrĩa ya irĩma-inĩ yũnganio na ĩinũkio-
rĩ,
- 26 hĩndĩ ĩyo tũgondu nĩtũgaatũma ũgĩe na nguo,
nacio mbũri itũme ũgĩe na gĩa kũgũra
mũgũnda.
- 27 Nĩũkagĩa na iria rĩingĩ rĩa mbũri
rĩa gũkũigana na rĩa kũnyuuo nĩ andũ a
nyũmba yaku,
o na rĩa gũtũũria airĩtu aku a wĩra.

28

- 1 Andũ arĩa aaganu moraga o na gũtarĩ mũndũ
ũramathingata,
no arĩa athingu momagĩrĩria ta mũrũũthi.
- 2 Bũrũri ũngĩhia, nĩũgĩaga na aathani aingĩ,

no mündũ ũrĩ na ũtaũku na akagĩa na
ũmenyo nĩatũmaga bũrũri ũkindĩrie.

³ Mwathani ũrĩa ũhatagĩrĩria andũ arĩa athĩini
ahaana ta mbura ya rũhuho ĩrĩa ĩtatigagia
irio.

⁴ Andũ arĩa matirikaga watho magathagĩrĩria
andũ arĩa aaganu,
no arĩa marũmagia watho magianaga nao.

⁵ Andũ arĩa ooru matiiguaga maũndũ ma
kĩhooto,
no arĩa marongoragia Jehova
nĩmataũkagĩrwo nĩ mo biũ.

⁶ Nĩ kaba mündũ mũthĩini ũrĩa ũthiiga na
mĩthiire ĩtarĩ ũcuuke,
gũkĩra gĩtonga gĩthiiga na mĩthiire
mĩogomu.

⁷ Mündũ ũrĩa ũrũmagia watho nĩ mwana ũrĩ na
gũkũũrana,
no mwana ũrĩa ũthiiga na thiritũ ya arĩa
akoroku aconorithagia ithe.

⁸ Mündũ ũrĩa ũingĩhagia ũtonga wake na
ũndũ wa gũkombithia mbeeca na gwĩtia
uumithio mũkĩru
aũigagĩra mündũ ũngĩ, ũrĩa ũkaiguĩra
athĩini tha.

⁹ Mündũ ũrĩa ũregaga kũigua watho,
o na mahooya make nĩ kĩndũ kĩrĩ magigi.

- 10 Mündũ ũrĩa ũngĩhĩthia andũ arĩa arũngĩrĩru
nĩguo magere njĩra ya ũũru,
akaagũa mũtego-inĩ wake we mwene,
no ũrĩa ũtarĩ ũcuuke, wega nĩguo
ũgaatuĩka igai rĩake.
- 11 Mündũ mũtongu no eyone taarĩ mũũgĩ
maitho-inĩ make,
no mũndũ mũthĩĩni ũrĩa ũũĩ gũkũũrana
maũndũ amuonaga o ũrĩa atarĩ.
- 12 Hĩndĩ ĩrĩa arĩa athingu maatoorania,
nĩkũgĩaga na ndũhiũ nene;
no rĩrĩa arĩa aaganu maatũũgĩra, andũ nĩ
kwĩhitha mehithaga.
- 13 Mündũ ũrĩa ũhithaga mehia make nda-
gaacagĩra,
no ũrĩa ũmoimbũraga na agatigana namo
nĩaiguagĩrwo tha.
- 14 Kũrathimwo nĩ mũndũ ũrĩa wĩtigagĩra Jehova
hĩndĩ ciothe,
no ũrĩa ũmagia ngoro yake nĩkũgũa
agũũaga thĩĩna-inĩ.
- 15 Mündũ mwaganu agĩatha andũ matarĩ na
ũhoti,
nĩ ta mũrũũthi ũkũrarama, kana nduba
ĩgũticũka.
- 16 Mũnene ũtarĩ na ũtaũku nĩahinyagĩrĩria andũ
mũno,
no mũndũ ũrĩa ũthũire uumithio ũtagĩrĩire

nāgakenera matukū maingĩ ma muoyo
wake.

- 17 Mündũ mūritūhĩre nĩ thakame ya mündũ
ooragĩte,
egūtũūra ehithaga nginya gūkua gwake;
mündũ o na ūrĩkũ ndakanamũteithĩrĩrie.
- 18 Mündũ ūrĩa mĩthĩire yake ĩtarĩ ũcuuke
aikaraga arĩ mūgitĩre,
no mündũ ūrĩa ũthiiga na njĩra cia waganu
akaagũa o rĩmwe, hubu!
- 19 Mündũ ūrĩa ūrĩmaga mūgũnda wake
arĩkoragwo na irio nyingĩ,
no ūrĩa ũhanyũkanagia na maũndũ hatarĩ
arĩhũũnaga o thĩina.
- 20 Mündũ mwĩhokeku arĩrathimagwo mũno,
no ūrĩa wĩriragĩria kũhiũha gũtonga
ndakaaga kũherithio.
- 21 Gũtĩira mündũ maũthĩ ti wega:
no mündũ no eke ũũru nĩ ũndũ wa kenyũ ka
irio.
- 22 Mündũ mũkarĩ nĩeriragĩria mũno gũtonga,
na ndooĩ atĩ etereirwo nĩ ũthĩini.
- 23 Mündũ ūrĩa ūrũithagia ũngĩ nĩagatuĩka wa
kwendwo nĩwe thuutha-inĩ,
gũkĩra mündũ wa rũrĩmĩ rwa
kwĩyendithĩrĩria.

- 24 Mündũ ũrĩa ũtunyaga ithe kana nyina kĩndũ
kĩao,
agacooka akoiga atĩrĩ, “Ti ũũru ndeka,”
ũcio marĩ rũmwe na ũrĩa wanangaga.
- 25 Mündũ mũkoroku arahũraga ngarari,
no mündũ wĩhokete Jehova nĩakagaacĩra.
- 26 Mündũ ũrĩa wĩhokaga we mwene nĩ mündũ
mũkĩgu,
no ũrĩa ũthiiga na njĩra cia ũũgĩ aikaraga
arĩ mũgitĩre.
- 27 Mündũ ũrĩa ũheaga athĩini ndarĩ kĩndũ
akaaga,
no mündũ ũrĩa ũmahingagĩra maitho
nĩarĩrumagwo kaingĩ.
- 28 Rĩrĩa andũ arĩa aaganu maatuĩka a gwathana,
andũ nĩ kwĩhitha mehithaga;
no rĩrĩa arĩa aaganu mathira, arĩa athingu
nĩmatheeremaga.

29

- 1 Mündũ ũrĩa ũikaraga omĩtie ngingo thuutha
wa kũrũithio maita maingĩ,
akaanangwo o rĩmwe, na aage kĩhonia.
- 2 Rĩrĩa andũ arĩa athingu matheerema, andũ
nĩmakenaga;
no rĩrĩa andũ arĩa aaganu maathana, andũ
nĩgũcaaya macaayaga.

- 3 Mündũ ũrĩa wendete ũũgĩ atũũragia ithe na
gĩkeno,
no mündũ ũrĩa ũceeraga na maraya
nĩgũitanga aitangaga ũtonga wake.
- 4 Mũthamaki ũrĩ matuĩro ma kĩhoto aikaragia
bũrũri ũrĩ mwĩkindĩru,
no ũrĩa ũkorokagĩra mahaki nĩ kwananga
awanangaga.
- 5 Mündũ ũrĩa wĩyendithagĩrĩria harĩ mündũ wa
itũũra rĩake na maheeni,
nĩ wabu aambagĩra magũrũ make.
- 6 Mündũ mwaganu ategagwo nĩ mehia make we
mwene,
no mündũ mũthingu ainaga na agakena.
- 7 Andũ arĩa athingu nĩmamenyagĩrĩra kĩhoto
kĩa arĩa athĩni,
no arĩa aaganu matirũmbũyagia kĩhoto
kĩao.
- 8 Anyũrũrania matũmaga itũũra inene
rĩrĩmbũke ta mwaki,
no andũ oogĩ nĩkũniina maniinaga
marakara.
- 9 Mündũ mũũgĩ angĩthĩ igooti-inĩ na mündũ
mũkĩgu,
mündũ mũkĩgu arĩrĩmbũkaga nĩ marakara
na akanyũrũrania, naguo thayũ ũkaaga.

- 10 Andũ arĩa maitaga thakame nĩmathũire
mũndũ mwĩhokeku,
no andũ arĩa arũngĩrĩru macaragia ũrĩa
mangĩtiirĩrĩa muoyo wake.
- 11 Mũndũ mũkĩngu aitũrũraga marakara make
mothe,
no mũndũ mũũgĩ aikaraga amarigĩrĩrie,
akahoorera.
- 12 Mũndũ ũrĩa wathanaga angĩthikĩrĩria
maheeni-rĩ,
anene ake othe matuĩkaga andũ aaganu.
- 13 Mũndũ mũthĩni na mũndũ mũhinyanĩrĩria
harĩ ũndũ ũmwe ũmahaananĩtie:
Jehova nĩwe ũtũmaga maitho mao eerĩ
moone.
- 14 Mũthamaki angĩtuĩra athĩni ciira na kĩhooto-
rĩ,
gĩtĩ gĩake kĩa ũnene gĩtũũraga kĩrũmĩte
nginya tene.
- 15 Rũthanju na kũrũithio ciĩkagĩra mũndũ ũũgĩ,
no mwana wa kũrekererio aconorithagia
nyina.
- 16 Hĩndĩ ĩrĩa andũ aaganu matheerema, noguo
mehia matheeremaga,
no andũ arĩa athingu nĩmakerorera igwa
rĩa.

- 17 Herithagia mūrũguo, na nĩagatũma ũgĩe na thayũ;
nĩagatũma ũgĩe na gĩkeno ngoro-inĩ.
- 18 Kũrĩa gũtarĩ na ũguũrio, kĩrĩndĩ gĩticookaga kwĩrigĩrĩria;
no gũkena nĩ mũndũ ũrĩa ũrũmagia watho.
- 19 Ndungata ndĩngĩhera nĩ kwarĩrio gũtheri;
o na ĩngĩtaũkĩrwo nĩ ũhoru ndĩngĩũrũmbũiya.
- 20 Wanona mũndũ ũhiũhaga kwaria?
Mũndũ mũkĩigu arĩ na kĩirĩgĩrĩro kũmũkĩra.
- 21 Mũndũ angĩnania ndungata yake kuuma wĩthĩ wayo,
marigĩrĩrio-inĩ nĩkamũrehera kĩaha.
- 22 Mũndũ wa marakara aarahũraga ngarari,
nake mũndũ wa marũrũ agĩĩaga na mehia maingĩ.
- 23 Mwĩtĩio wa mũndũ nĩũmũnyiihagia,
no mũndũ ũrĩa wa ngoro ya kwĩnyiihia nĩagatĩio.
- 24 Mũndũ wa kũgĩa thiritũ na mũici nĩ muoyo wake mwene athũire;
ehĩtithagio na ndangĩruta ũira.
- 25 Gwĩtigĩra mũndũ gũtuĩkaga mũtego,

no ũrĩa wĩhokaga Jehova aikaraga arĩ
mũgitĩre.

26 Andũ aingĩ nĩmacaragia kũiguuo nĩ mũnene,
no mũndũ oonaga kĩhooto kuuma kũrĩ Je-
hova.

27 Andũ arĩa athingu monaga andũ arĩa matarĩ
ehokeku ta kĩndũ kĩrĩ magigi;
nao andũ arĩa aaganu moonaga andũ arĩa
arũngĩrĩru ta kĩndũ kĩrĩ magigi.

30

Mĩario ya Aguri

1 Ĩno nĩyo mũario ya Aguri mũrũ wa Jake, na
nĩ ndũmĩrĩri nditũ:

Mũndũ ũcio eerire Ithieli,
akĩira Ithieli na Ukali atĩrĩ:

2 “Nĩ ndĩ mũndũ mũriitu gũkĩra andũ arĩa angĩ;
ndirĩ na ũtaũku ta wa mũndũ.

3 Ndiĩrutĩte kũgĩa na ũũgĩ,
o na kana ngamenya Ũrĩa Mũtheru.

4 Nũũ wanambata igũrũ na agacooka agaikũrũka
gũkũ thĩ?

Nũũ wanacookereria rũhuho ngundi-inĩ
ciake?

Maaĩ namo-rĩ, nũũ ũrĩ wamoohania na nguo
yake ya igũrũ?

Nũũ wahaandire ituri ciothe cia thĩ?

Etagwo atĩa, nake mũriũ etagwo atĩa?

Akorwo nĩũũ-rĩ, ndũkĩnjĩre!

- 5 “Kiugo gĩothe kĩa Ngai gĩtirĩ mahĩtia;
nĩwe ngo ya arĩa moragĩra harĩ we.
- 6 Ndũkanongerere ciugo ciake,
ndakae gũkũrũithia wonekane ũrĩ wa ma-
heeni.
- 7 “Nĩngũkũhooya maũndũ meerĩ, Wee Jehova;
ndũkanarege kũhe mo mbere ya ngue:
- 8 Atĩrĩrĩ, njehereria maũndũ matarĩ ma ma, na
ma maheeni, cindaihĩrĩrie mũno;
ningĩ ndũkaahe ũthĩni kana ũtonga,
no ũũheage irio cia o mũthenya.
- 9 Ndikaagĩe na indo nyingĩ mũno, ngũkaane,
njũũrie atĩrĩ, ‘Jehova nũũ?’
Kana thĩne mũno, njiye,
na nĩ ũndũ ũcio ngĩmenererie rĩtwa rĩa
Ngai wakwa.
- 10 “Ndũgacambie ndungata kũrĩ mũnene wayo,
ndĩgagĩkũrume, nawe ũrĩhio ũũru ũcio.
- 11 “Nĩ kũrĩ andũ marumaga maithe mao
o na matangĩrathima manyina mao;
- 12 kũrĩ andũ arĩa meyonaga marĩ atheru maitho-
inĩ mao,
o rĩrĩa matathambĩtio gĩko kĩa;
- 13 nĩ arĩa marĩ maitho ma mwĩtĩno,
o arĩa maroraga andũ manyiira;
- 14 nĩo arĩa magego mao mahaana ta hiũ cia njora,
na ngambucu ciao ihaana ta tũhiũ
twa gũtambuura arĩa athĩni, mahuke thĩ,
na arĩa abatari, mathire andũ-inĩ.

15 “Thambara ĩrĩ airĩtu eerĩ.

Matitigithagĩria kuuga, ‘Tũhei! Tũhei!’

“Kũrĩ indo ithatũ itarĩ hĩndĩ ihũũnaga,

o na nĩ inya itarĩ hĩndĩ ingiuga,
‘Nĩndaigania!’

16 Nacio nĩ mbĩrĩra, na nda thaata,

na thĩ tondũ ndĩrĩ hĩndĩ ĩiganagia maaĩ,
na mwaki tondũ ndũrĩ hĩndĩ uugaga,
‘Nĩndaigania!’

17 “Riitho rĩa mũndũ ũrĩa ũnyũrũragia ithe,

na akarurũka kũiguaga nyina,
rĩgaakũũrwo nĩ mahuru ma kĩaanda-inĩ,
na rĩkaarĩio nĩ nderi.

18 “Kũrĩ maũndũ matatũ mangegagia mũno
makĩria,

o na nĩ mana marĩa nĩ itakuũkagĩrwo nĩmo:

19 namo nĩ mũthiire wa nderi rĩera-inĩ,

na mũthiire wa nyoka rwaro-inĩ rwa ihiga,
na mũthiire wa marikabu ĩrĩ iria-inĩ gatagatĩ,
na mũthiire wa mũndũ makĩendana na
mũirĩtu.

20 “Ũyũ nĩguo mũthiire wa mũndũ-wa-nja
mũtharia:

Arĩaga na akehuura mĩromo,
akoiga atĩrĩ, ‘Ndirĩ ũndũ mũũru njĩkĩte.’

21 “Kũrĩ maũndũ matatũ matũmaga thĩ
ĩthingithe,

o na nĩ mana ĩtangĩtiiria:

22 namo nĩ ndungata ĩtuĩkĩte mũthamaki,

- na mündũ mũkĩgu ahũnĩte irio,
 23 na mündũ-wa-nja ũtangĩendeka ahikĩte,
 na ndungata ya mũirĩtu ĩtuĩkĩte mũtumia
 wa mũthuuri wa mũmĩathi.
- 24 “Nĩ kũrĩ nyamũ inya nini gũkũ thĩ,
 no nĩ njũgĩ mũno:
 25 Thigiriri-rĩ, nĩ ciũmbe itarĩ hinya,
 no nĩciĩgagĩra mũthiithũ wa irio hĩndĩ ya
 riũa;
 26 ikami nĩ ciũmbe itarĩ ũhoti,
 no nĩciĩthondekagĩra ciikaro ciacio ndwaro-
 inĩ cia mahiga;*
 27 ngigĩ itirĩ mũthamaki wacio,
 no nĩitwaranaga hamwe irĩ mbũtũ;
 28 njagathi no inyiitwo na rũhĩ,
 no ĩtũũraga thĩinĩ wa nyũmba cia athamaki.
- 29 “Kũrĩ indo ithatũ irĩ mũkinyũkĩrie mũgaacĩru,
 o na nĩ inya ngaacĩru rĩrĩa igũthiĩ:
 30 nĩ mũrũũthi, arĩ guo ũrĩ hinya mũno gatagatĩ
 ka nyamũ iria ingĩ ciothe,
 na ndũngĩeherera nyamũ ĩrĩkũ kana ĩrĩkũ
 njĩra;
 31 nĩ njamba ya ngũkũ ĩrĩa ĩkinyũkagia na
 nguthi, na thenge,
 na mũthamaki mũthiũrũrũkĩrie nĩ mbũtũ
 ciake cia ita.
- 32 “Angĩkorwo nĩwĩtuĩte mündũ mũkĩgu, na
 ũgetũũgĩria,

* **30:26** Ikami nĩ mũthemba wa mbũkũ ciikaraga marima-inĩ ma
 irĩma irĩ ikundi.

kana ũkorwo nĩũthugundĩte gwĩka ũũru-rĩ,
humbĩra kanua gaku na rũhĩ!

- 33 Nĩgũkorwo o ta ũrĩa iria rĩthũcagwo, rĩkoima
thiagiĩ,
na o ta ũrĩa iniũrũ rĩthioragwo rĩkoira
thakame-rĩ,
ũguo noguo gũthogotha marakara
kũrehaga ngũĩ.”

31

Mĩario ya Mũthamaki Lemueli

- 1 Īno nĩyo mũario ya Mũthamaki Lemueli: nĩ
ndũmĩrĩri nditũ irĩa aarutirwo nĩ nyina:
2 “Atĩrĩrĩ, wee mũrũ wakwa, ngũkwĩra atĩa, o
wee mwana wa nda yakwa,
ngũkwĩra atĩa o wee mwana wa mũhĩtwa
yakwa,
3 atĩrĩ, ndũkanaitange hinya waku na andũ-a-
nja,
kana ũhe ũhoti waku acio manangaga
athamaki.*
4 “Atĩrĩrĩ, wee Lemueli, athamaki matiagĩrĩrwo
nĩkũnyua ndibei,
ti mũtugo wa athamaki kũnyua ndibei,
anene matiagĩrĩrwo nĩ kwĩrirĩria njoohi,
5 nĩgeetha matikanyue mariganĩrwo nĩ ũrĩa
watho uugaga,
nao magithie arĩa othe ahinyĩrĩrie kĩhooto
kĩao.

* 31:3 Nyũmba ya ũthamaki nĩyakoragwo na andũ-a-nja aingĩ
mũno arĩa rĩmwe na rĩmwe monũhaga athamaki.

- 6 Heaga arĩa marathira njoohi,
na ndibei kũrĩ arĩa marĩ na ruo rũnene rwa
ngoro;
- 7 reke manyue mariganĩrwo nĩ ũthĩĩni wao,
na matige gũcooka kũririkana kĩa kĩa kĩa.

- 8 “Arĩrĩria arĩa matangĩhota kwĩyarĩrĩria,
warĩrĩrie kĩhooito kĩa arĩa othe anya-
maarĩku.
- 9 Maarĩrĩrie, na ũmatuĩre ciira na kĩhooito;
rũrĩra kĩhooito kĩa arĩa athĩĩni na arĩa
abatari.”

Ciugo cia Kũrigĩrĩria: Mũtumia ũrĩa Ngatha

- 10 Mũtumia ngatha-rĩ, angĩoneka kũ?
Nĩgũkorwo thogora wake nĩũkĩrĩte mũno
ũrĩa wa ruru iria ndune.
- 11 Mũthuuri wake nĩamwĩhokete biũ,
na ndarĩ kĩndũ kĩa bata angĩaga.
- 12 Mũtumia ũcio, matukũ mothe ma muoyo
wake,
no maũndũ mega ekaga mũthuuriwe,
na ndangĩmwĩka ũũru.
- 13 Ethaga guoya wa ng’ondũ na ndigi cia ũguta,
agacirutĩra wĩra na kĩyo, na moko make.
- 14 Ahaana ta marikabu cia wonjoria,
tondũ athũgũraga irio ciake kuuma kũraya.
- 15 Okĩraga rũciinĩ kũrĩ o na nduma;
akahe andũ a nyũmba yake irio,
na akagaĩra ndungata ciake cia airĩtu
mawĩra mao.
- 16 Ecũũranagia ũhoru wa mũgũnda mũna,
akaũgũra;
kuumana na ũthũkũmi wake, ahaandaga
mũgũnda wa mũthabibũ.

- 17 Ehotoragĩra wĩra wake erutanĩirie;
moko make marĩ hinya wa kwĩrutĩra wĩra.
- 18 Nĩatigagĩrĩra atĩ wonjoria wake nĩũrĩ na
uumithio,
naguo tawa wake ũraaraga ũgĩakana.
- 19 Anyiitaga mũtĩ wa kuogotha ndigi na guoko,
nakĩo gĩcũni kĩa ndigi agakĩnyiitĩrĩra na
ciara ciake.
- 20 Nĩataanahaagĩra andũ arĩa athĩni,
nao arĩa abatari akamatambũrũkĩria moko
make.
- 21 Rĩrĩa tharunji yagũa-rĩ, we ndamakaga atĩ
nĩgũthĩnia andũ a nyũmba yake;
nĩgũkorwo othe nĩahumbe nguo cia rangi
mũtune.
- 22 Nĩatumaga indo cia kwara ũrĩrĩ wake;
nake ehumbaga nguo cia gatani ĩrĩa njega,
na cia rangi wa ndathi.†
- 23 Mũthuuri wake nĩaheagwo gĩtĩño kĩhingo-inĩ
gĩa itũũra inene,
harĩa aikaraga marĩ na athuuri a bũrũri.‡
- 24 Mũtumia ũcio nĩatumaga nguo cia gatani
agaciendia,
na agatwaragĩra onjoria mĩcibi.
- 25 Hinya na ũtĩku nĩcio nguo iria ehumbaga;
nĩakenaga ategwĩtigĩra matukũ marĩa ma-
gooka.
- 26 Aaragia ciugo cia ũũgĩ,
naruo rũrĩmĩ rwake rũrutanaga maũndũ
ma ũtugi.

† 31:22 Gĩtambaya kĩa rangi wa ndathi kĩarĩ kĩa goro mũno, na
kĩarĩ kionereria kĩa ũnene. ‡ 31:23 Kĩhingo-inĩ kĩa itũũra nĩho
athuuri a itũũra maacemanagia.

- 27 Nĩarũmbũyagia maũndũ ma nyũmba yake,
na ndarĩĩaga irio atanogeire.
- 28 Ciana ciake ciarahũkaga, cikoiga
arorathimwo;
o nake mũthuuri wake nĩamũgaathagĩĩria,
akamwĩra atĩri:
- 29 “Andũ-a-nja aingĩ manatuĩka ngatha,
no wee nĩũmakĩrĩte othe.”
- 30 Ngoga nĩ cia kũheenania, naguo ũthaka nĩ wa
tũhũ;
no mũtumia ũrĩa mwĩtigĩri Jehova nĩ wa
kũgaathĩrĩrio.
- 31 Mũrĩhei mũcaara wa wĩra ũrĩa arutĩte,
naguo wĩra wake ũrekwo ũmũgaathĩrĩrie
kĩhingo-inĩ gĩa itũũra rĩrĩa inene.

**Biblica® Kiugo Gĩtheru Kĩa Ngai Kĩhingũre
Gikuyu: Biblica® Kiugo Gĩtheru Kĩa Ngai Kĩhingũre
(Bible) of Kenya**

copyright © 2013 Biblica, Inc.

Language: Kikuyu (Gikuyu)

Contributor: Biblica, Inc.

Wĩra ũyũ ũheanĩtwo na ũndũ wa rũtha rwa biacara rwa Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-SA). Ũngĩenda kuona kobĩ ya rũtha rũrũ rwa biacara, rora rũrenda-inĩ rwa: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0>, kana ũtũme marũa kũrĩ: Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

Biblica® nĩ mũhũri wa biacara wandĩkithĩtio nĩ Biblica, Inc., kũhũthĩra mũhũri wa biacara wa Biblica® kũbataraga marũa ma gwĩtikĩrio kuuma kũrĩ Biblica, Inc. Kuumana na rũtha rwa biacara rwa CC BY-SA, no ũkobie kana ũtambie wĩra ũyũ ũtarĩ mũgarũre, ĩndĩ ndũkagarũre rũri rwa biacara rwa Biblica®. Ũngĩgarũra kana ũkobie wĩra ũyũ, na tondũ wa ũguo ũtuĩke nĩ wĩra mwerũ uumanĩte na ũcio-rĩ, no nginya weheria mũhũri wa biacara wa Biblica®. Wĩra-inĩ ũcio mwerũ no nginya wonanie nĩ maũndũ marĩkũ ũgarũrĩte, na ũtarĩrie wĩra-inĩ ũcio ta ũũ: “Wĩra wa kĩhumo warĩ wa Biblica, Inc. na ũheanĩtwo tũhũ ng’enda-inĩ cia www.biblica.com na open.bible.”

Kĩmenyitha kĩa Mwene-wĩra no nginya kĩaandĩkwo iratathi rĩa kĩongo kĩa wĩra kana rĩa ũhoru wa Mwene-wĩra ta ũũ:

Biblica® Kiugo Gĩtheru Kĩa Ngai Kĩhingũre™

Kĩmenyithia kĩa Mwene-wĩra © 2013 nĩ Biblica, Inc.

Biblica® Open Kikuyu Holy Word of God™

Copyright © 2013 by Biblica, Inc.

“Biblica” nĩ mũhũri wa biacara wandĩkithĩtio wabici-inĩ ya United States Patent and Trademark Office nĩ Biblica, Inc. Ũhũthĩrĩtwo na rũtha.

“Biblica” is a trademark registered in the United States Patent and Trademark Office by Biblica, Inc. Used with permission.

No nginya wĩtikĩrie wĩra ũcio mwerũ ũgarũrĩte ũheanwo na ũndũ wa rũtha rwa biacara rũu rwa CC BY-SA.

Ũngĩenda kũmenyithia Biblica, Inc. ũhoru wĩgiĩ ũtaũri waku wa wĩra ũyũ-rĩ, twandĩkire rũrenda-inĩ rwa: <https://open.bible/contact-us>.

This work is made available under the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-SA). To view a copy of this

license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

Biblica® is a trademark registered by Biblica, Inc., and use of the Biblica® trademark requires the written permission of Biblica, Inc. Under the terms of the CC BY-SA license, you may copy and redistribute this unmodified work as long as you keep the Biblica® trademark intact. If you modify a copy or translate this work, thereby creating a derivative work, you must remove the Biblica® trademark. On the derivative work, you must indicate what changes you have made and attribute the work as follows: “The original work by Biblica, Inc. is available for free at www.biblica.com and open.bible.”

Notice of copyright must appear on the title or copyright page of the work as follows:

Biblica® Kiugo Gĩtheru Kĩa Ngai Kĩhingũre™

Kĩmenyithia kĩa Mwene-wĩra © 2013 nĩ Biblica, Inc.

Biblica® Open Kikuyu Holy Word of God™

Copyright © 2013 by Biblica, Inc.

“Biblica” nĩ mũhũri wa biacara wandĩkithĩtio wabici-inĩ ya United States Patent and Trademark Office nĩ Biblica, Inc. Ũhũthĩritwo na rũtha.

“Biblica” is a trademark registered in the United States Patent and Trademark Office by Biblica, Inc. Used with permission.

You must also make your derivative work available under the same license (CC BY-SA).

If you would like to notify Biblica, Inc. regarding your translation of this work, please contact us at <https://open.bible/contact-us>.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2025-05-07

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 6 May 2025 from source files dated 7 May 2025

fc720f23-baa2-5544-80d5-259f1bddeb63